

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ДЯЧЕНКО ОЛЬГА АНДРІЇВНА

УДК349.22

ДИСЕРТАЦІЯ

на тему:

**«ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ
У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН»**

Спеціальність 081 – право

Галузь знань 08 – право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Дяченко О.А.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Андрій Василь Михайлович

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Дяченко О.А. Особливості реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право. – Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2023.

Дисертаційна робота є науковим дослідженням, яке присвячене з'ясуванню природи і розкриттю сутності реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, а також виробленню конкретних пропозицій, спрямованих на їх належне законодавче забезпечення.

Особлива увага приділяється з'ясуванню загальної характеристики реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин шляхом поступового визначення змісту таких прав, а також засад і соціально-правового значення реалізації цих прав. Як процес (діяльність), реалізація прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин характеризується метою, котра полягає у наданні відповідним особам доступу до благ і соціальних цінностей, які впливають зі сфери трудових відносин і можуть бути реалізовані за допомогою здійснення належних особам з інвалідністю прав. Досягнення цієї мети наявності для цього достатніх підстав (фактичних, нормативних і процедурно-процесуальних) та умов передбачає виконання комплексу завдань, серед яких: вольове вчинення правомочною особою дій щодо матеріалізації належних їй прав; звернення до компетентного суб'єкта із вимогою забезпечити, охороняти та захищати права осіб з інвалідністю, а також іншим чином сприяти об'єктивації прав осіб з інвалідністю; здійснення на законних підставах заходів самозахисту тощо. Досягнення бажаної мети реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, а також поступова трансформація суспільства в інклюзивне суспільство, в якому особи з інвалідністю зможуть повноцінно

існувати, подібно особам без інвалідності, можливе тоді, коли реалізація вказаних прав та забезпечення їх реалізації будуть відповідати вимогам загальноправових, а також особливих принципів. До особливих принципів реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин належать такі принципи: доступності для осіб з інвалідністю робочих місць; здійснення позитивних заходів забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин; розумного пристосування робочих місць для працівників, які є особами з інвалідністю.

В Україні як у соціальній, правовій та демократичній державі основний обов'язок із забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин покладається на державу, яка виступає гарантом прав людини і громадянина. У зв'язку із цим в Україні створено правовий механізм реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. Такий механізм постає в якості сукупності закріплених у законодавстві взаємоузгоджених правових заходів (процедур), які, по-перше, визначають умови, підстави і порядок безперешкодної та повної реалізації особою з інвалідністю всіх прав у сфері трудових відносин, доступу таких осіб до усіх процесів у цій сфері, підвищуючи їх рівень соціальної безпеки, по-друге, визначають особливості охорони, захисту та відновлення права осіб з інвалідністю на реалізацію їх прав у сфері трудових відносин. Правовий механізм реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин є складною юридичною конструкцією, котрою охоплено ряд складових елементів, основними з яких є наступні: по-перше, принципи реалізації прав; по-друге, нормативно-правова основа забезпечення реалізації прав; по-третє, особливий об'єкт цього правового механізму; по-четверте, суб'єктний склад відносин з приводу реалізації прав осіб з інвалідністю у вказаній сфері (державна в особі повноважних суб'єктів владних повноважень, роботодавець, організації роботодавців, профспілки та організації

працівників, працівники з інвалідністю); по-п'яте, методи і форми реалізації прав; по-шосте, юридичні гарантії реалізації прав.

Реалізація прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин у контексті дії правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у зазначеній сфері ґрунтується на особливій нормативно-правовій основі. Така основа є дворівневою системою нормативно-правових актів, а саме: актів міжнародного рівня (стосуються прав людини загального та спеціального характеру, загального правового статусу осіб з інвалідністю, правового статусу осіб з інвалідністю в сфері праці); актів національного рівня (Конституція України, законодавчі акти трудового права загального характеру, законодавчі акти спеціального характеру, що стосуються прав осіб з інвалідністю, підзаконні акти, що стосуються прав осіб з інвалідністю).

Для реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин характерним є те, що така діяльність (процес) об'єктивується у відповідних формах. Ці форми є передбаченими (не забороненими) чинним законодавством України, узгодженими з принципами права та захищеними державою фактичними виявами цілеспрямованої, вольової діяльності повноважних суб'єктів щодо практичного отримання соціально-правових можливостей осіб з інвалідністю, спрямованих на набуття такими особами соціальних благ, закладених у належних їм правах у сфері трудових відносин, що реалізуються. Базовою формою реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин є процеси та відносини, що виникають, тривають і припиняються у сфері трудових відносин. Похідна форма реалізації вказаних прав має три типи вияву. По-перше, це пасивна форма реалізації прав осіб з інвалідністю (дотримання заборонних норм законодавства, які закріплюють права осіб з інвалідністю у зазначеній сфері). По-друге, це активна форма реалізації прав осіб з інвалідністю (здійснення права через застосування норм та виконання зобов'язуючих норм законодавства, що закріплюють права осіб з

інвалідністю у вказаній сфері). По-третє, це змішана форма реалізації прав осіб з інвалідністю (використання прав шляхом застосування уповноважуючих норм законодавства, які закріплюють права осіб з інвалідністю у зазначеній сфері).

Реалізація прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин у контексті дії правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у вказаній сфері ґрунтується на комплексі гарантій. Такими гарантіями є система об'єктивних і суб'єктивних умов, засобів і способів загальносоціального та спеціального правового характеру, що встановлюються і закріплюються в нормах законодавства (на договірному рівні), застосовуються повноважним суб'єктом для створення умов, за яких особи з інвалідністю спроможні набувати, здійснювати та захищати права в сфері трудових відносин, здобуваючи соціальні блага від реалізації цих прав. Загальносоціальними гарантіями реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин є соціально-економічні, політичні, культурно-ідеологічні та інформаційно-просвітницькі гарантії. Структуру відповідних правових гарантій складають: по-перше, нормативно-правові гарантії (формування цілісного, ефективного правового режиму у сфері праці та зайнятості, що створює сприятливі умови для реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин); по-друге, статусні гарантії (право особи з інвалідністю на реалізацію прав у сфері трудових відносин, кореспондуючі обов'язки зобов'язаних суб'єктів щодо забезпечення можливості реалізації відповідних прав осіб); по-третє, інструментальні гарантії (квотування, трудова та професійна реабілітація осіб з інвалідністю тощо); по-четверте, правозастосовні гарантії (процесуальні гарантії, процедурні гарантії).

Окрема увага в дисертаційному дослідженні присвячується з'ясуванню перспектив удосконалення правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Україні, враховуючи євроінтеграційні завдання нашої держави. Вивчення актуального стану правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин у Європейському

Союзу дає підстави стверджувати про необхідність внесення ряду змін до чинного законодавства України з метою наближення його до стандартів ЄС та найкращої практики держав-членів ЄС. Зокрема потрібно: по-перше, розробити стратегію розширення можливостей реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері праці за допомогою вебпростору; по-друге, впровадити концепцію помірною тлумачення дискримінації за ознакою інвалідності та розумного пристосування (згідно з рішенням Суду ЄС 2006 р. № С-13/05); по-третє, поширити заходи недискримінації за ознакою інвалідності та захисту права особи з інвалідністю на реалізацію прав у сфері трудових відносин на асоційованих (споріднених) з особами з інвалідністю суб'єктів (згідно з рішенням Суду ЄС 2008 р. № С-303/06); по-четверте, покласти на роботодавців обов'язки щодо сприяння навчанню осіб з інвалідністю, що враховує їх особливі потреби в сфері праці, забезпечення доступності програмного забезпечення на робочому місці особи з інвалідністю, передбачення в штаті працівників посади референта з питань прав осіб з інвалідністю тощо.

На основі досвіду окремих держав-членів ЄС (зокрема Франції, Польщі) і США та врахування актуальних проблем правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин обґрунтовано три напрями вирішення таких проблем, а саме: концептуально-стратегічний, нормативно-правовий та інституційний. У рамках концептуально-стратегічного напрямку доцільно розробити і затвердити ряд концепцій (сприяння повній і продуктивній зайнятості осіб з інвалідністю та забезпечення гідної праці до 2035 року; ранньої адаптації дітей до особливостей сфери трудових відносин; забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю під час епідемії чи пандемії). У рамках напрямку вдосконалення нормативно-правового забезпечення передбачається розробка і прийняття проєкту Закону України «Про забезпечення соціальної безпеки осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин», яким буде: зобов'язано роботодавців затверджувати і виконувати

щорічні стратегії забезпечення соціальної безпеки окремих категорій працівників; запроваджено діяльність уповноваженого з питань забезпечення прав осіб з інвалідністю на підприємстві; запроваджено інтервенційні програми у сфері зайнятості тощо. Основними заходами інституційного напрямку визначено створення Національного агентства у справах осіб з інвалідністю та Фонду підтримки зайнятості.

Ключові слова: гідна праця, дискримінація, інклюзивне суспільство, особи з інвалідністю, позитивні заходи, права осіб з інвалідністю, реалізація прав осіб з інвалідністю, розумне пристосування, сфера трудових відносин, трудові права.

SUMMARY

Diachenko O. A. The features of the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations. – *Qualification research manuscript*.

Dissertation for Doctor of Philosophy Degree in Law in specialty 081 – Law – Educational and Scientific Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2023.

The dissertation work is a scientific study devoted to clarifying the nature and disclosing the essence of the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations, as well as the development of specific proposals specific proposals aimed at their proper legislative support.

The dissertation aims to clarify the general characteristics of the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations through a systematic determination of the content of these rights and their socio-legal significance. The realization of these rights aims to provide individuals with disabilities access to benefits and social values that arise from the sphere of labor relations. Such benefits are achievable by exercising the rights that belong to persons with disabilities. The achievement of this goal requires sufficient grounds (factual, regulatory, and procedural-procedural) and conditions. It involves fulfilling a set of tasks, including: the voluntary commission of actions by a person with a disability to materialize their rights; an appeal to a competent entity to ensure, protect, and defend the rights of persons with disabilities; and the realization of legal measures for self-defense of their rights. Achieving the desired goal of realizing the rights of persons with disabilities in the field of labor relations requires the realization of these rights to meet the requirements of general and special legal principles. Only then can society gradually transform into an inclusive society in which persons with disabilities can fully exist, like persons without disabilities. The special principles for the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations include the principle of accessibility of workplaces for persons with disabilities, the principle of

affirmative action to ensure the realization of their rights, and the principle of reasonable workplace accommodations for employees with disabilities.

In Ukraine, as a social, legal, and democratic state, the primary responsibility for ensuring the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations rests with the state as the guarantor of human and citizen rights. Accordingly, the state has established a legal mechanism to realize the rights of persons with disabilities in the field of labor relations. This mechanism comprises a set of mutually agreed legal measures and procedures enshrined in legislation. Firstly, these measures and procedures establish the conditions, grounds, and procedures for the unhindered and full realization of all rights by persons with disabilities in the field of labor relations, including access to all processes in this area and an increased level of social security. Secondly, the mechanism includes legal measures and procedures that determine the specifics of protecting and restoring the rights of persons with disabilities to exercise their rights in the field of labor relations. In this sense, the legal mechanism for realizing the rights of persons with disabilities in the field of labor relations is a complex legal structure consisting of several constituent elements. The main structural elements of this legal mechanism include: first, the principles governing the realization of rights; second, the regulatory framework that ensures the realization of these rights; third, the special objects of this legal mechanism; fourth, the subjects (key actors) involved in the realization of the rights of persons with disabilities in this area (including the state, represented by subjects of authority; employers; employers' organizations; trade unions and other employee organizations; and employees with disabilities themselves); fifth, the methods and forms of realizing these rights; and sixth, the legal guarantees of the exercise of these rights.

The realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations is dependent on a regulatory framework that operates on two levels. The first level is the international legal acts that deal with human rights in general and special cases, primary legal status of persons with disabilities, and the legal status of persons

with disabilities in the field of work and employment. The second level is the national legal acts that consist of the Constitution of Ukraine, legislative acts of labor law that are of a general nature, legislative acts that are of a special nature concerning the rights of persons with disabilities, and by-laws that are related to the rights of persons with disabilities.

The realization of the rights of persons with disabilities in the field of labour relations is characterized by the fact that this process is manifested in appropriate forms. These forms consist of purposeful and voluntary activities of authorized entities, such as persons with disabilities, aimed at acquiring social and legal opportunities that are inherent in their rights in the field of labour relations. These forms are provided for by the current legislation of Ukraine and are consistent with legal principles, and therefore, are guaranteed by the state. The realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations is primarily achieved through the processes and relationships that occur, persist, and terminate in that field. Furthermore, there are three types of derivative forms of the realization of these rights. The first is a passive form where compliance with the prohibiting norms of legislation guarantees the rights of persons with disabilities in this area. The second is an active form where the exercise of rights through the application of norms and the realization of binding legislation that enshrines the rights of persons with disabilities in this area. Lastly, there is a mixed form that primarily involves the use of enabling legislation that enshrines the rights of persons with disabilities in this area to exercise their rights. These forms are provided for by the current legislation of Ukraine, are consistent with the principles of law, and are therefore guaranteed by the state.

The realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations is facilitated by a comprehensive set of guarantees that encompass objective and subjective conditions, means, and methods of a general social and special legal nature, as established by legislation and contractual agreements. These guarantees enable authorized entities to create conditions that enable persons with disabilities to

receive, exercise, and protect their rights in the field of labor relations and to acquire the social benefits associated with the exercise of their rights. These guarantees include general social guarantees, such as socio-economic, political, cultural, ideological, informational, and educational guarantees, which are essential for ensuring the full realization of the rights of persons with disabilities in the context of labor relations. However, a more detailed analysis of the specific guarantees involved is necessary for a comprehensive understanding of the legal mechanism for the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations. The legal guarantees that support the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations have a structured framework that comprises several elements. Firstly, regulatory and legal guarantees establish an effective legal framework that creates favorable conditions for the realization of these rights. Secondly, status guarantees provide individuals with disabilities the right to exercise their rights in the field of labor relations and corresponding obligations to ensure the possibility of exercising these rights. Thirdly, instrumental guarantees include job quotas and labor and professional rehabilitation programs for persons with disabilities. Finally, enforcement guarantees consist of procedural and other measures that ensure the enforcement of these rights.

Special attention in the dissertation research is devoted to analyzing the potential for enhancing the legal mechanism for the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations in Ukraine, while also considering the current European integration tasks of Ukraine. Examining the current state of legal regulation of the realization of the rights of persons with disabilities in the field of labor relations in the European Union provides evidence to support the need to introduce a number of amendments to the current legislation of Ukraine in order to bring it closer to EU standards and the best practices of the EU member states on the regulation of social security for workers with disabilities. There are several measures that need to be taken in Ukraine to enhance the opportunities for individuals with

disabilities to exercise their rights in the workplace. Firstly, it is crucial to devise a strategy for utilizing online platforms to facilitate their employment. Secondly, Ukraine should adopt the concept of moderate interpretation of discrimination based on disability and reasonable accommodation (as stipulated in the decision of the CJEU, No. C-13/05). Thirdly, it is important to extend anti-discrimination measures to those associated with or related to individuals with disabilities (according to the decision of the CJEU, No. C-303/06). Fourthly, employers in Ukraine need to be held accountable for promoting the training of individuals with disabilities, taking into consideration their specific needs in the workplace, providing accessible software, and designating an authorized person responsible for addressing the rights of individuals with disabilities among their staff.

Based on the analysis of experiences in individual EU member states, such as France and Poland, as well as the United States, and taking into account the current problems regarding legal regulation of the rights of persons with disabilities in the context of labor relations, the dissertation argues in favor of three approaches to addressing such issues: conceptual and strategic, regulatory, and institutional. To tackle the conceptual and strategic aspects, it is advisable to develop and approve a number of concepts, such as promoting full and productive employment of persons with disabilities and ensuring decent work until 2035, facilitating early adaptation of children to the specifics of the sphere of labor relations, and ensuring the employment of persons with disabilities during epidemic or pandemic situations. The direction of improving regulatory and legal support aims to develop and adopt the draft Law of Ukraine “On Ensuring the Social Security of Persons with Disabilities in the Field of Labor Relations.” This law will oblige employers to develop and implement annual strategies to ensure the social security of certain categories of employees, establish the role of the Commissioner for Ensuring the Rights of Persons with Disabilities at the enterprise, introduce intervention programs in the field of employment, and more. In

the institutional direction, the dissertation proposes creating the National Agency of Ukraine for Persons with Disabilities and the Employment Support Fund in Ukraine.

Keywords: decent work, discrimination, field of labor relations, inclusive society, labor rights, persons with disabilities, positive action, realization of the rights of persons with disabilities, reasonable accommodation, rights of persons with disabilities.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

(які входять до переліку МОН України)

1. Дяченко О.А. Поняття та риси правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Соціальне право*. 2020. № 4. С. 92-97. doi:10.37440/soclaw.2020.04.18.
2. Дяченко О.А. Загальноправові принципи реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Соціальне право*. 2021. № 2. С. 90-95.
3. Дяченко О.А. Соціально-правове значення реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин. *Соціальне право*. 2021. № 3. С. 114-120. doi:10.32751/2617-5967-2021-03-13.
4. Дяченко О.А. Правове регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Європейському Союзі. *Соціальне право*. 2022. № 1. С. 82-90. doi:10.32751/2617-5967-2022-01-09.
5. Dyachenko O.A. Seguridad y protección social en el contexto de la integración europea en Ucrania. *Jurídicas CUC Vol. 18 Núm. 1*. 2022. С. 397-420. DOI: <https://doi.org/10.17981/juridcuc.18.1.2022.16>.
6. Дяченко О.А. Юридичні гарантії реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Україні. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. 2023. № 1 (59). С. 89-94. doi:10.25313/2520-2308-2023-1-8572.

Матеріали наукових та науково-практичних конференцій:

1. Дяченко О.А. Концептуально-стратегічний напрям удосконалення правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 листопада 2022 року) / за ред. проф. М.І. Іншина, к.ю.н. М.Б. Мельник. Київ: ЦПІЄСП, 2022. С. 100-102.*

2. Дяченко О.А. Особливості правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Польщі. *Сучасні дослідження в глобалізаційному світі: наука для миру і безпеки*: матеріали міжнар. форуму (м. Дніпро, 02 грудня 2022 року). Київ: ДДУВС, 2022. С.166-170

3. Дяченко О.А. Проблеми нормативно-правової основи механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року). Вінниця: Наука та безпека, 2022. С. 214-216.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН	29
1.1 Поняття та система прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин.....	29
1.2 Сутність і соціально-правове значення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин	43
1.3 Принципи реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин.....	60
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН	84
2.1 Поняття та структура правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин	84
2.2 Нормативно-правова основа механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин	99
2.3 Форми та гарантії реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин.....	113
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	141
3.1 Можливості використання в Україні досвіду правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в ЄС	141
3.2 Перспективні напрями удосконалення механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин	161
ВИСНОВКИ	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	199
ДОДАТКИ.....	247

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

<i>ВООЗ</i>	Всесвітня організація охорони здоров'я
<i>ГА</i>	Генеральна Асамблея
<i>ЄЕП</i>	Європейський економічний простір
<i>ЄК</i>	Європейська комісія
<i>ЄСВ</i>	Єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
<i>ЄСПЛ</i>	Європейський суд з прав людини
<i>КЗпП</i>	Кодекс Законів про працю
<i>КК</i>	Кримінальний кодекс
<i>КРМСЗ</i>	Комісія США з рівних можливостей у сфері зайнятості
<i>КСЗСП</i>	Кодекс соціального забезпечення та сімейної політики
<i>МБП</i>	Міжнародне бюро праці
<i>Мінпраці</i>	Міністерство праці та соціальної політики
<i>Мінсоцполітики</i>	Міністерство соціальної політики
<i>МОЗ</i>	Міністерство охорони здоров'я
<i>МОП</i>	Міжнародна організація праці
<i>НАСОІ</i>	Національне агентство у справах осіб з інвалідністю
<i>НКРОІ</i>	Національна консультативна рада осіб з інвалідністю
<i>ООН</i>	Організація Об'єднаних Націй
<i>ПДФО</i>	податок на доходи фізичних осіб
<i>РП</i>	Республіка Польща
<i>СТВ</i>	сфера трудових відносин
<i>США</i>	Сполучені Штати Америки
<i>УВКПЛ</i>	Управління Верховного комісара ООН з прав людини
<i>УПЗОІ</i>	Управління політики зайнятості осіб з інвалідністю
<i>ФР</i>	Французька Республіка
<i>ФРППОІ</i>	Фонд розвитку професійної інтеграції осіб з інвалідністю

ВСТУП

Актуальність теми. Набуття Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі у 2022 році прискорило процес перетворення її на державу загального добробуту і рівності. Це стало логічним продовженням виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань у сфері прав людини загалом та в частині забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин (далі – СТВ) зокрема. У зв'язку з цим формування в Україні належних умов соціально безпечної реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ є однією з передумов задоволення євроінтеграційних прагнень Українського народу, адже, по-перше, це засвідчує високий рівень толерантності населення до осіб з інвалідністю, які є вразливою категорією населення, і повноцінне соціальне життя яких ускладнено стереотипами щодо неефективності трудового потенціалу таких осіб; по-друге, ці процеси впливають із: стандартів сучасної європейської правової та соціальної держави, універсальних і регіональних міжнародно-правових обов'язків України щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю у сфері праці та зайнятості.

Також це питання в Україні як у правовій та соціальній державі актуалізується низкою інших факторів, які не можуть ігноруватися. По-перше, особи з інвалідністю становлять вагомую частину населення (у світі за даними ВООЗ понад 1 млрд людей мають інвалідність, а в Україні – 2,7 млн осіб), а їх кількість характеризується тенденцією до зростання. Зазначена тенденція пов'язана з низкою факторів: з одного боку, демографічні процеси та збільшення тягаря хронічних порушень здоров'я, з іншого боку, пандемія COVID-19 та Російсько-Українська війна, в результаті якої порушується здоров'я не лише військовослужбовців, але й цивільного населення (в результаті обстрілів, катування під час перебування в полоні, постійного психологічного напруження тощо). По-друге, в Україні, що розвивається як європейська держава загальної рівності, важливим є забезпечення

інклюзивності трудового життя осіб з інвалідністю. Це мотивовано соціальним (реалізація трудового потенціалу – вияв життєзабезпечувальної функції працездатної особи та базова умова зростання національної економіки) й економічним (долучення до економічної активності таких осіб зменшує економічний тягар соціальної функції держави та збільшує економічну вагу трудового потенціалу населення) контекстами цього питання. По-третє, гарантування можливостей реалізації прав осіб з інвалідністю на ринку праці має важливе значення для просування України в рамках сучасної цивілізаційної парадигми перетворення на європейську державу загального добробуту та рівності. По-четверте, забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ дозволяє в повній мірі розкритись потенціалу трудового права України.

Водночас слід констатувати, що на сьогоднішній день механізм забезпечення в Україні осіб з інвалідністю інклюзивними умовами реалізації прав у СТВ ще не приведений у належну форму. На це вказує недостатність правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ, відсутність концептуально-стратегічної парадигми подальшого вдосконалення становища осіб з інвалідністю у СТВ, а також недостатнє врахування в законодавстві актуальних фонових проблем, що обмежують можливості реалізації такими особами їх прав у вказаній сфері. Саме тому в умовах сьогодення вбачається потреба в удосконаленні правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ, що слід здійснити з дотриманням вимог принципу наукової обґрунтованості.

Наразі опубліковано ряд наукових напрацювань українських науковців, в яких окреслюються різні аспекти проблематики трудово-правового статусу осіб з інвалідністю та його реалізації, серед яких: В.М. Андрійів, І.М. Амелічева, О.О. Аніна, О.С. Арсентєва, К.В. Бабіч-Касьяненко, А.Ю. Бабкіна, Н.М. Биба, М.І. Боднарук, О.В. Віжунов, В.В. Гаєвий, М.І. Іншин, Р.І. Коваленко, І.Г. Козуб, В.М. Кондратенко, Н.П. Коробенко, В.Л. Костюк, Л.В. Котова,

О.Є. Луценко, Л.Ю. Малюга, В.П. Мельник, Р.О. Павлюков, Н.М. Силенко, В.С. Тарасенко, О.В. Тищенко, А.Д. Толбатова, Т.В. Усенко, Г.І. Чанишева, С.М. Черноус, М.В. Чічкань, І.О. Шашкова-Журавель, Л.П. Шумна, О.М. Ярошенко, І.І. Яцкевич та інші. Проте, незважаючи на значний науковий доробок з даної проблематики, слід констатувати, що: 1) у переважній більшості наукових праць, присвячених реалізації трудово-правового статусу працівників з інвалідністю, не враховано поточні зміни законодавства, а також нові соціальні ризики для осіб з інвалідністю у сфері праці та зайнятості, обумовлені пандемією коронавірусної хвороби, триваючою війною в Україні тощо; 2) комплексні дослідження особливостей реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ практично відсутні, а тому багато питань у цій сфері потребують подальшого вивчення.

Таким чином, соціально-правове значення повноцінної реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері праці та зайнятості, недостатність нормативних й інституційних факторів соціально безпечної реалізації прав таких осіб у зазначеній сфері, а також активізація процесу розбудови України в якості європейської держави загального добробуту та рівності обґрунтовують актуальність і значимість комплексного дослідження особливостей реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі трудового права та права соціального забезпечення інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка в рамках таких бюджетних тем: «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти» (№ 11БФ042-01), яка досліджувалася на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 01 січня 2011 року по 31 грудня 2015 року, «Теорія та практика адаптації України до законодавства ЄС» (№ 16БФ042-01), яка досліджувалась на юридичному факультеті Київського національного

університету імені Тараса Шевченка з 01 січня 2016 року по 31 грудня 2018 року, «Розробка системного вчення про основні права людини з метою втілення в Україні європейських правових цінностей у контексті розбудови громадянського суспільства» (№ 19БФ042-01), яка досліджувалася на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 01 січня 2019 року по 31 грудня 2021 року, а також у межах Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 року № 179.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є з'ясування природи та розкриття сутності реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, а також вироблення конструктивних пропозицій, спрямованих на їх належне законодавче забезпечення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні *задачі*:

- охарактеризувати поняття та систему прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин;
- визначити зміст і соціально-правове значення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин;
- встановити принципи реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин;
- охарактеризувати поняття і структуру правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин;
- проаналізувати нормативно-правову основу механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин;
- розкрити особливості форм і гарантій реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин;
- охарактеризувати зарубіжний досвід правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин та можливості його використання в Україні;

– сформулювати пропозиції та надати рекомендації, спрямовані на удосконалення правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин.

Предметом дослідження є особливості правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації слугує сукупність методів та прийомів наукового пізнання, використання котрих дало можливість здійснити ґрунтовний, комплексний аналіз реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ. Застосування *діалектичного методу* сприяло встановленню сутності теоретико-методологічного підходу до дослідження інвалідності (підрозділ 1.1), реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ (підрозділ 1.2), правового механізму реалізації прав відповідної категорії працівників у СТВ (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3) через пізнання філософських, історичних, соціальних та економічних явищ з урахуванням зв'язку теорії з практикою. *Історико-правовий метод* сприяв встановленню закономірностей зародження та еволюції правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ, становленню сучасного розуміння поняття особи з інвалідністю (підрозділ 1.1). За допомогою *логіко-семантичного методу* уточнено (поглиблено) категоріально-понятійний апарат (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.3). Застосування *формально-логічного методу*, а також *методу критичного аналізу наукової та методичної літератури* дало можливість сформулювати основи для всебічного дослідження змісту прав осіб з інвалідністю у СТВ (підрозділ 1.1), реалізації цих прав (підрозділи 1.2, 1.3), а також дослідження сутності правового механізму (підрозділ 2.1) та його складових елементів (підрозділи 2.2, 2.3). *Порівняльно-правовий метод* використано в процесі виявлення переваг і недоліків правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ в ЄС

(підрозділ 3.1), а також визначення можливостей використання такого досвіду в Україні (підрозділ 3.2). За допомогою *методу моделювання* та *методу прогнозування* було розроблено і сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання в Україні реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичну базу дисертаційного дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних вчених з різних галузей знань, зокрема філософії, загальної теорії права, порівняльного права, права соціального забезпечення, трудового права, інших галузевих правових наук, які стосуються характеристики змісту та особливостей реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ. Також у дисертації використані наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів, соціологів, політологів і фахівців інших галузей науки, що дало змогу сформулювати цілісну картину досліджуваної проблеми, визначити коло питань, що залишались поза увагою наукових напрацювань теоретиків трудового права.

Нормативне підґрунтя дослідження склали Конституція та закони України, нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств, міжнародно-правові акти, акти м'якого права, законодавчі та підзаконні акти держав-членів ЄС. Також у дисертації проаналізовано рішення Європейського суду з прав людини та Суду ЄС.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших на сучасному етапі розвитку вітчизняної науки трудового права комплексних досліджень, присвячених теоретичним і практичним проблемам реалізації прав осіб з інвалідністю у СТВ, з урахуванням новітніх досягнень правової науки, міжнародних та європейських стандартів забезпечення трудових і соціальних прав працівників з інвалідністю. У результаті дослідження сформульовано положення, які виносяться на захист і містять наукову новизну та практичну значущість, серед яких:

уперше:

– встановлено комплексний зміст і правове значення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин як особливого соціально-правового явища, що характеризується: особливою метою (надання доступу до благ і соціальних цінностей, які випливають зі сфери трудових відносин і можуть бути реалізовані за допомогою здійснення їх відповідних законних прав), завданнями (вольове вчинення правомочною особою дій щодо матеріалізації належних прав, подання юридично значимих вимог до суб'єкта, зобов'язаного забезпечувати, охороняти та захищати права осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, діяти певним чином, що сприятиме об'єктивації прав осіб з інвалідністю, здійснення на законних підставах заходів самозахисту, звернення за захистом до суб'єкта, компетентного захищати права осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, матеріалізація благ, закладених у суб'єктивне право осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, а також користування цими благами), можливістю реалізації на фактичних, нормативних і процедурно-процесуальних підставах та умовах;

– окреслено актуальні проблеми реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин та визначено напрями їх вирішення, враховуючи досвід держав-членів ЄС (Франції, Польщі) та США. Концептуально-стратегічний напрям передбачає розробку та затвердження таких концепцій: сприяння повній і продуктивній зайнятості осіб з інвалідністю та забезпечення гідної праці до 2035 року; ранньої адаптації дітей до особливостей сфери трудових відносин; забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю під час епідемії чи пандемії. У рамках напрямку вдосконалення нормативно-правового забезпечення доцільно розробити і прийняти проєкт Закону України «Про забезпечення соціальної безпеки осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин», яким буде: зобов'язано роботодавців затверджувати і виконувати щорічні стратегії забезпечення соціальної безпеки окремих категорій працівників; запроваджено діяльність

уповноваженого з питань забезпечення прав осіб з інвалідністю на підприємстві; запроваджено інтервенційні програми у сфері зайнятості тощо. Інституційний напрям передбачає створення Національного агентства у справах осіб з інвалідністю та Фонду підтримки зайнятості;

удосконалено:

– наукове розуміння комплексного змісту та структури прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. Зазначена структура включає права, які: властиві особам з інвалідністю, котрі володіють трудовою правосуб'єктністю; можуть бути реалізовані, і ця реалізація повинна бути забезпечена суб'єктами, на яких покладено такий обов'язок (гарантується державою); є невідчужуваними і не можуть протиправно обмежуватись; обумовлюють виникнення юридичних наслідків; охоплюють права, що впливають із загального правового статусу особи з інвалідністю (людини і громадянина) у сфері праці, спеціального правового статусу (трудоправового статусу працівника), особливого статусу (трудоправового статусу працівника з інвалідністю), індивідуального правового статусу (статусу особи у конкретних трудових правовідносинах);

– наукове тлумачення поняття та структури правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин як сукупності узгоджених із принципами права та передбачених законодавством взаємоузгоджених правових заходів (процедур), якими: визначаються умови, підстави і порядок безперешкодної та повної реалізації особою з інвалідністю всіх прав у сфері трудових відносин, доступу таких осіб до процесів у цій сфері, підвищуючи їх рівень соціальної безпеки; визначаються особливості охорони, захисту та відновлення права цієї категорії осіб на реалізацію їх прав у вказаній сфері;

– розуміння особливостей та структури форм і гарантій реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. Такі форми є передбаченими (не

забороненими) чинним законодавством, узгодженими з принципами права та захищеними державою фактичними виявами цілеспрямованої, вольової діяльності уповноважених суб'єктів щодо практичного отримання соціально-правових можливостей осіб з інвалідністю, спрямованих на набуття такими особами соціальних благ, закладених у належних їм правах у сфері трудових відносин, що реалізуються. Гарантіями є система об'єктивних і суб'єктивних умов, засобів і способів загальносоціального та спеціально правового характеру, що встановлюються та закріплюються в нормах законодавства (на договірному рівні), застосовуються повноважним суб'єктом для створення умов, за яких особи з інвалідністю спроможні набувати, здійснювати та захищати права в сфері трудових відносин, здобуваючи соціальні блага від реалізації цих прав;

дістали подальшого розвитку:

– наукові підходи до розуміння сутності та структури принципів реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, якою охоплено: загальноправові, галузеві принципи (свободи праці, гідної праці, гармонійної стабільності трудових правовідносин, забезпечення права учасника трудових правовідносин на захист його прав і законних інтересів державою, профспілкою та іншими суб'єктами чи самостійним чином); особливі принципи (доступності для осіб з інвалідністю робочих місць, здійснення позитивних заходів забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, розумного пристосування робочих місць для працівників, які є особами з інвалідністю);

– розуміння актуальної нормативно-правової основи механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин як багаторівневої системи нормативно-правових актів, а саме: актів міжнародного рівня (стосуються прав людини загального та спеціального характеру, загального правового статусу осіб з інвалідністю, правового статусу осіб з інвалідністю в сфері праці); актів національного рівня (Конституція України; законодавчі акти трудового права

загального характеру; законодавчі акти спеціального характеру, що стосуються прав осіб з інвалідністю; підзаконні акти, що стосуються прав осіб з інвалідністю);

– дослідження актуального стану правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в ЄС на наднаціональному і національному рівнях, а також перспектив використання відповідного досвіду в Україні. В умовах європеїзації українського законодавства доцільно, зокрема: розробити стратегію розширення можливостей реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері праці за допомогою вебпростору; впровадити концепцію помірною тлумачення дискримінації за ознакою інвалідності та розумного пристосування (згідно з рішенням Суду ЄС 2006 року № С-13/05); поширити заходи недискримінації за ознакою інвалідності та захисту права особи з інвалідністю на реалізацію прав у сфері трудових відносин на асоційованих (споріднених) з особами з інвалідністю суб'єктів (згідно з рішенням Суду ЄС 2008 року № С-303/06); покласти на роботодавців обов'язки щодо сприяння навчанню осіб з інвалідністю, що враховує їх особливі потреби в сфері праці, доступності програмного забезпечення на робочому місці особи з інвалідністю, передбачення в штаті працівників посади референта з питань прав осіб з інвалідністю тощо.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані за результатами проведеного дослідження висновки і сформульовані пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій роботі – для подальших загальних і спеціальних теоретико-прикладних досліджень особливостей реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин;

– у правотворчості – під час розроблення проєкту Закону України «Про працю», удосконалення КЗпП України, законів України «Про зайнятість населення», «Про Кабінет Міністрів України» та інших нормативно-правових

актів, а також при внесенні пропозицій щодо ратифікації міжнародних договорів, які стосуються правового статусу осіб з інвалідністю;

– у правозастосуванні – використання одержаних результатів дозволить підвищити рівень ефективності діяльності суб'єктів владних і невладних повноважень, які забезпечують реалізацію прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин;

– у навчальному процесі – при освоєнні у вищих юридичних закладах освіти таких навчальних дисциплін, як «Трудове право України», «Порівняльне трудове право», «Європейське трудове право», «Соціальне право», при підготовці навчальної, довідкової й методичної літератури, а також при проведенні лекцій, семінарських і практичних занять.

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно з використанням останніх досягнень теорії права, трудового права і права соціального забезпечення. Усі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У дисертації ідеї та розробки належать автору. Усі публікації здійснені без співавторства.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки доповідалися дисертантом на засіданнях кафедри трудового права та права соціального забезпечення. Основні положення дисертації доповідалися автором на: III Міжнародній науково-практичній конференції «Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 16 листопада 2022 року), Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Сучасні тенденції розвитку приватноправових відносин в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Дніпро, 23 листопада 2022 року), Міжнародному форумі молодих вчених «Сучасні дослідження в глобалізаційному світі: наука для миру і безпеки» (м. Дніпро, 02 грудня 2022 року), XI Міжнародній науково-практичній

конференції «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відображення в шести наукових статтях, які опубліковані у фахових наукових виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, та в трьох тезах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що поєднані у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 250 сторінки. Список використаних джерел складається з 423 найменувань і займає 49 сторінок.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення сутності прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин та їх реалізації, викладено нове вирішення наукової задачі, що отримало вияв у запропонованих пропозиціях щодо правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у вказаній сфері. На основі проведеного дисертаційного дослідження зроблено нижченаведені висновки.

1. Права осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин – це обумовлені людською природою, передбачені законодавством та гарантовані державою основоположні, фундаментальні правові можливості особи з інвалідністю, котра має необхідний рівень трудової правосуб'єктності, реалізовувати власний трудовий потенціал і законні інтереси у сфері праці як працівника з особливим правовим статусом шляхом: укладання трудового договору (контракту); користування благами, які мають місце в процесі та в результаті виконання роботи, обумовленої трудовим договором (контрактом); призупинення та припинення таких правовідносин.

Систему таких прав складають: 1) права, які випливають із загального правового статусу особи з інвалідністю – правового статусу людини і громадянина у сфері праці (право на працю та не бути примушеним до праці; право не зазнавати дискримінації; право працювати в умовах, узгоджених із концепціями гідної праці, гармонійної стабільності трудових правовідносин, законності, вільного розвитку особистості; право на відпочинок; право на реалізацію своїх прав; право на створення професійних спілок та участь (без примусу до цього) у них; право на страйк); 2) права, що випливають з їх спеціального правового статусу – трудово-правового статусу працівника (потенційного працівника) (право на укладення, зміну, припинення трудового договору; право на отримання справедливої заробітної плати; право на виконання роботи в нічний час, понадурочно; право на нормальну тривалість

робочого часу та щоденної роботи; право на скорочену тривалість роботи; право працювати неповний робочий час; право на відпочинок; право виконувати лише роботу, обумовлену трудовим договором; право на роботу в безпечних і нешкідливих умовах праці; право на безоплатне професійне навчання; право на захист власних трудових прав; право на пріоритет в укладенні трудового договору в разі поворотного прийняття на роботу тощо); 3) права, які впливають з їх особливого статусу – правового статусу особливої категорії працівника: а) унікальні для осіб з інвалідністю права у сфері трудових відносин (право на професійну реабілітацію та працевлаштування відповідно до медичних рекомендацій; право на трудову реабілітацію та створення пільгових умов праці; право відмовлятися від залучення до надурочних робіт і робіт у нічний час); б) права працівника у сфері трудових відносин, скореговані особливими рисами окремих та спеціальних категорій працівників, а саме: скореговані права, передбачені для різних груп працівників (як для осіб з інвалідністю, так і для жінок, сімейних осіб тощо); скореговані права, передбачені виключно для окремих груп працівників, якими додатково може бути особа з інвалідністю; 4) права, які впливають з їх індивідуального правового статусу, котрий обумовлений нормами трудового договору (контракту), наданих цим особам службових інструкцій тощо.

2. Реалізація прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин є цілеспрямованим, гарантованим державою та юридично значимим процесом (діяльністю) здійснення особами з інвалідністю належних їх прав, у контексті якого правомочна особа виражає власну волю щодо набуття конкретного блага (цінностей, законного інтересу, інших об'єктів законних устремлінь у цій сфері), що охоплюється змістом належного такій особі права, виконуючи конкретні діяння (дії, бездіяльність), задовольняючи таким чином свій законний інтерес у сфері трудових відносин, що може повноцінно задовольнятися лише у результаті «матеріалізації» цих належних особі суб'єктивних прав. Реалізація

зазначених прав характеризується соціально-правовим значенням, що обумовлено наступним: 1) наявністю значної кількості осіб з інвалідністю, які є працездатними особами і яких безпосередньо зачіпає проблема забезпечення умов для реалізації прав у сфері трудових відносин (існуванням тенденції до збільшення кількості цих осіб); 2) соціально-правовим і економічним потенціалом забезпечення безбар'єрного трудового життя осіб з інвалідністю; 3) цивілізаційним аспектом проблематики забезпечення умов набуття і реалізації особами з інвалідністю належних їм прав у вказаній сфері; 4) аспектом обов'язковості виконання міжнародно-правових зобов'язань, які були взяті державою та стосуються тих чи інших питань забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин; 5) забезпеченням реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, що сприяє повноцінному розкриттю потенціалу трудового права України.

3. Систему принципів реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин складають такі засадничі ідеї: 1) загальноправові принципи (верховенства права; людиноцентризму; законності; рівності прав і можливостей та заборони дискримінації; справедливості); 2) галузеві принципи (свободи праці; гідної праці; гармонійної стабільності трудових правовідносин; забезпечення права учасника трудових правовідносин на захист його прав і законних інтересів державою, профспілкою (організацією роботодавців), міжнародною організацією чи самотійним чином); 3) особливі принципи (доступності для осіб з інвалідністю робочих місць у приватному та публічному секторах; здійснення позитивних заходів забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин; розумного пристосування робочих місць для працівників, які є особами з інвалідністю).

4. Правовий механізм реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин – це сукупність закріплених у законодавстві взаємоузгоджених правових заходів (процедур), що: визначають умови, підстави та порядок

безперешкодної та повної реалізації особою з інвалідністю всіх прав у сфері трудових відносин, доступу таких осіб до процесів у цій сфері, підвищуючи їх рівень соціальної безпеки; визначають особливості охорони, захисту та відновлення права цієї категорії осіб на реалізацію їх прав у вказаній сфері. Структуру цього правового механізму складають: 1) принципи реалізації прав осіб з інвалідністю у зазначеній сфері; 2) нормативно-правова основа (універсального, регіонального та національного рівнів) забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин; 3) об'єкт цього правового механізму; 4) суб'єктний склад відносин з приводу реалізації прав осіб з інвалідністю у вказаній сфері (держава в особі повноважних суб'єктів владних повноважень; роботодавець; організації роботодавців; профспілки та організації працівників; працівники з інвалідністю); 5) методи та форми реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин; 6) юридичні гарантії реалізації прав осіб з інвалідністю у зазначеній сфері.

5. Нормативно-правову основу механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин складають правові акти таких рівнів: 1) міжнародного рівня: а) акти у сфері прав людини загального (Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про викорінення всіх форм дискримінації щодо жінок, Європейська соціальна хартія (переглянута) та спеціального (Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей, Конвенція МОП 1958 року № 111) характеру; б) акти, що стосуються загального правового статусу осіб з інвалідністю (Декларація про права осіб з інвалідністю, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю); в) акти, що стосуються правового статусу осіб з інвалідністю в сфері праці (Конвенція МОП про професійну реабілітацію та зайнятість осіб з інвалідністю, Рекомендація МОП 1955 року № 99); 2) акти національного рівня:

а) Конституція України; б) законодавчі акти України: акти трудового права України загального характеру (КЗпП України; закони України 1996 року № 504/96-ВР, 2012 року № 5067-VI, 1992 року № 2694-XII); акти спеціального характеру, що стосуються прав осіб з інвалідністю (закони України 1991 року № 875-XII і 2005 року № 2961-IV); в) підзаконні акти України (укази Президента України 2015 року № 678/2015, 2016 року № 553/2016, 2019 року № 875/2019, постанова КМ України 2006 року № 1686, наказ Мінпраці України 2010 року № 270, наказ Мінсоцполітики 2018 року № 1901, наказ МОЗ України 2012 року № 420).

6. До основних форм реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин належать наступні: 1) базова форма – процеси і відносини, які виникають, тривають і припиняються у сфері трудових відносин; 2) похідна форма: а) похідна форма реалізації пасивного типу (дотримання заборонних норм законодавства, які закріплюють права осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин); б) похідна форма реалізації активного типу (здійснення права через застосування норм та виконання зобов'язуючих норм законодавства, які закріплюють права осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин); в) похідна форма реалізації змішаного типу (використання прав шляхом застосування уповноважених норм законодавства, які закріплюють права осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин).

Систему гарантій реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин складають: 1) загальносоціальні гарантії: а) соціально-економічні гарантії (соціальна спрямованість ринкової економіки; високий рівень повноти та продуктивності праці; соціальна захищеність людини; наявність ефективних і доступних заходів професійної та трудової реабілітації тощо); б) політичні гарантії (наявність доступу особи з інвалідністю до професійної публічної служби; можливість брати участь в розробленні та обговоренні проєктів нормативно-правових актів у сфері праці та зайнятості тощо); в) культурно-

ідеологічні гарантії (культивування правової культури; ідеологічне різноманіття, скореговане ідеєю панування права в суспільстві та державі тощо); г) інформаційно-просвітницькі гарантії (просвітництво державою роботодавців, організацій роботодавців, профспілок та організацій працівників щодо недискримінаційної політики в сфері праці та зайнятості, про позитивну практику виконання обов'язків щодо забезпечення права осіб з інвалідністю); 2) правові (юридичні) гарантії: а) нормативно-правові гарантії (формування цілісного, ефективного правового режиму у сфері праці та зайнятості, що створює сприятливі умови для реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин); б) статусні гарантії (право особи з інвалідністю на реалізацію прав у сфері трудових відносин; кореспондуючі обов'язки зобов'язаних суб'єктів щодо забезпечення можливості реалізації відповідних прав осіб); в) інструментальні гарантії (квотування; трудова та професійна реабілітація осіб з інвалідністю тощо); г) правозастосовні гарантії (процесуальні гарантії; процедурні гарантії).

7. Правове регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в ЄС складають норми Хартії про основні права 2000 року та Директиви Ради № 2000/78/ЄС, які застосовуються з урахуванням Стратегії прав людей з обмеженими можливостями на 2021-2030 рр., а також прецедентних рішень Суду ЄС (зокрема від 11 липня 2006 року № С-13/05, 17 липня 2008 року № С-303/06, 04 липня 2013 року № С312/11, 18 березня 2014 року № С363/12). Додаткове значення в цьому аспекті мають також директиви ЄС № 2006/54/ЕС, № 2016/2102, № 2019/882. Якщо загальні норми європейського права щодо реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин враховані в українському законодавстві, то поточна Стратегія прав людей з обмеженими можливостями та рішення Суду ЄС окреслюють можливості для вдосконалення законодавства України в частині: 1) створення стратегій (програм їх реалізації) щодо розширення можливостей реалізації прав

осіб з інвалідністю у сфері праці за допомогою цифрового простору; 2) впровадження концепції помірною тлумачення (відповідно до рішення Суду ЄС 2006 року № С-13/05) дискримінації за ознакою інвалідності (особи з інвалідністю не дискримінуються діями роботодавця, заснованими на оцінці їх трудового потенціалу згідно з принципом справедливої конкуренції трудових ресурсів) та розумного пристосування (роботодавець може легально відмовити в розумному пристосуванні, коли це є для нього суттєвим економічним тягарем); 3) поширення заходів недискримінації за ознакою інвалідності та захисту права особи з інвалідністю на реалізацію прав у сфері трудових відносин на асоційованих (споріднених) з особами з інвалідністю суб'єктів (згідно з рішенням Суду ЄС 2008 року № С-303/06).

У Франції загальні норми європейського права в частині регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин розширені в ТК ФР, КСЗСП та Законі 2008 року № 2008-496. Відповідні норми цих законодавчих актів вказують на можливість удосконалення регулювання реалізації особами з інвалідністю їх прав у сфері трудових відносин в Україні шляхом: 1) закріплення обов'язку роботодавця сприяти навчанню осіб з інвалідністю, яке враховує їх особливі потреби в сфері праці (ч. 1 ст. L5213-6 ТК); 2) зобов'язання роботодавців сприяти доступності програмного забезпечення на робочому місці особи з інвалідністю, ігнорування чого є дискримінацією за ознакою інвалідності (частини 2-4 ст. L5213-6, ст. L5213-10 ТК); 3) запровадження на підприємствах зі значним штатом працівників: а) посади референта з питань прав осіб з інвалідністю (ст. L5213-6-1 ТК); б) обов'язкового режиму поступової адаптації умов праці особи, яка мала інвалідність, до загальних умов праці (статті L1234-1, L5213-9 ТК); 5) надання роботодавцям можливості виконати обов'язки у сфері трудових відносин щодо осіб з інвалідністю без їх працевлаштування шляхом створення протягом звітного періоду інклюзивних робочих місць чи залучення до виробничих

процесів на підприємстві самозайнятих осіб з інвалідністю (ст. L5212-10-1 ТК); б) посилення юридичної відповідальності за дискримінацію осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин (статті 225-1, 225-2, 432-7 КК ФР); 7) забезпечення представництва в органах публічної влади, які приймають рішення стосовно осіб з інвалідністю, делегатів від організацій осіб з інвалідністю (ст. L146-1A КСЗСП).

Положення права ЄС щодо упорядкування реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин у Польщі розширені в актах польського парламенту (Хартії прав осіб з інвалідністю, законах РП «Про професійну та соціальну реабілітацію і працевлаштування осіб з інвалідністю», «Про сприяння зайнятості та установи ринку праці») та в постанові Міністра праці і соціальної політики РП від 24 червня 2014 року, що реалізуються з урахуванням Національної стратегії соціальної інтеграції для Польщі, Національної програми розвитку соціальної економіки до 2023 року та Стратегії розвитку соціального капіталу до 2030 року. У цих актах польського законодавства містяться правила, що можуть бути використані в процесі вдосконалення українського законодавства в частині регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Україні, зокрема: 1) закріплення права працювати в умовах, адаптованих до потреб осіб з інвалідністю (п. 7 Хартії прав осіб з інвалідністю); 2) відображення в законодавстві концепції асоційованості із особами з інвалідністю, сформованій у загальних рисах у рішенні Суду ЄС у справі № С-303/06 (ч. 1 ст. 49 Закону «Про сприяння зайнятості та установи ринку праці»); 3) створення та реалізація програм підтримки прагнень роботодавців сприяти реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин (ст. 51а Закону «Про сприяння зайнятості та установи ринку праці», постанова Міністра праці та соціальної політики від 24 червня 2014 року); 4) створення стратегій і програм комплексного забезпечення соціальної безпеки осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин (програми, затверджені

урядовими постановами від 31 січня 2019 року № 11 та від 27 жовтня 2020 року № 155); 5) посилення юридичної відповідальності (у вигляді накладання штрафів) суб'єктів ринку праці, які вчинили дії (бездіяльність), прийняли рішення, що містять ознаки дискримінації на підставі інвалідності (статті 18с, 19с, п. 3 ч. 4 і ч. 5е ст. 36, ч. 3 ст. 36а, п. 3 ч. 2 ст. 38, ч. 6 ст. 40 Закону РП «Про сприяння зайнятості та установи ринку праці»).

8. Основними актуальними проблемами реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Україні є наступні: 1) недостатність правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин (зокрема наявність у законодавстві прогалин; непослідовність європеїзації національного законодавства, а також ігнорування в Україні потреби врахування досвіду правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин передових правових держав світу, які не є членами ЄС; неврахування в чинному законодавстві України усього комплексу міжнародних стандартів забезпечення можливостей осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин); 2) відсутність концептуально-стратегічної парадигми подальшого вдосконалення становища осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин; 3) фонові проблеми, які негативним чином позначаються на можливостях реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин (поширення коронавірусної хвороби COVID-19 в Україні та світі, а також тимчасова втрата повного контролю Кабміну над окремими тимчасово окупованими територіями).

Основними актуальними та перспективними напрямками удосконалення правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Україні визначено наступні: 1) концептуально-стратегічний напрям удосконалення правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин (розроблення та затвердження Кабміном Концепції сприяння повній та продуктивній зайнятості осіб з інвалідністю та забезпечення

гідної праці до 2030 року, Концепції ранньої адаптації дітей до особливостей сфери трудових відносин, Концепції забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю під час епідемії чи пандемії); 2) напрям нормативно-правового забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, у рамках якого доцільно розробити і прийняти проект Закону України «Про забезпечення соціальної безпеки осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин», яким буде:

- а) на КМУ покладено обов'язок розробляти і приймати стратегії та концепції підвищення соціальної безпеки населення загалом та осіб з інвалідністю зокрема, щорічні програми реалізації цих стратегій і концепцій, а також публікувати щорічні звіти про виконання таких програм (доповнення п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про КМУ»);
- б) зобов'язано роботодавців (у приватному секторі тих, які працевлаштували 20 і більше працівників; у публічному – незалежно від штату працівників) розробляти, затверджувати та виконувати щорічні стратегії з працевлаштування і сприяння реалізації прав окремих категорій працівників, зокрема осіб з інвалідністю (доповнення КЗпП України статтею 129-1);
- в) передбачено обов'язок запровадження на підприємствах, у яких працевлаштовано 100 та більше працівників (в публічному секторі – незалежно від штату працівників), посади уповноваженого з питань забезпечення прав осіб з інвалідністю (доповнення КЗпП України статтею 129-2);
- г) передбачено обов'язок запровадження практики використання інтервенційних програм у сфері зайнятості осіб з інвалідністю, процедури їх реалізації (доповнення Закону України 2012 року № 5067-VI статтею 26-1 «Інтервенційні програми у сфері зайнятості»);
- г) передбачено юридичну відповідальність за грубе порушення трудового законодавства у вигляді дискримінаційних дій стосовно осіб з інвалідністю з підстав їх інвалідності (підвищену відповідальність за такі діяння, вчинену професійним публічним службовцем) (доповнення частинами 3 і 4 ст. 172 КК України);

3) інституційний напрям удосконалення механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері

трудових відносин, а саме створення органів публічної служби, що сприяють реалізації такими особами їх прав у сфері трудових відносин (створення Національного агентства у справах осіб з інвалідністю, яке буде аналогом французької НКРОІ, американських УПЗОІ та КРМСЗ, а також Фонду підтримки зайнятості, правовий статус якого буде подібним до французького ФРШОІ).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алмаші І.М. Реалізація прав національних меншин в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2006. 227 с.
2. Амелічева Л.П. Гарантії реалізації права на соціальний захист працівників у контексті євроінтеграції та ідеї гідної праці. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 2. С. 52-56. doi:10.15421/392042.
3. Амелічева Л.П. Деякі проблеми правового регулювання соціального діалогу як компоненти гідної праці в світлі концепції «зеленої» економіки. *Соціально-економічні та правові підстави вдосконалення трудового законодавства на сучасному етапі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 21 жовтня 2016 року). Хмельницький: ХУУП, 2016. С. 18-23.
4. Андрейчук Т.В. Дисциплінарная ответственность как гарантия реализации трудовых прав и обязанностей судьями. *Leges și Viața*. 2013. № 12/2. С. 7-10.
5. Андріїв В.М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2012. 404 с.
6. Андріюк В.В. Функціонування судової влади в контексті принципу верховенства права: постановка проблеми. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. Вип. 36. С. 3-17.
7. Аніна О.О. Особливості соціального захисту осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 685-689. doi:10.32782/2524-0374/2021-4/170.
8. Арсентьєва О.С. Поняття та особливості принципів трудового права України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 31. С. 34-43.
9. Бабенко Е.В. Доктрина захисту трудових прав працівників при припиненні трудових правовідносин: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2019. 423 с.

10. Бабіч-Касьяненко К.В. Відображення міжнародного принципу заборони дискримінації осіб з інвалідністю у законодавстві України. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. 2018. № 4 (9). С. 39-45.

11. Бабіч-Касьяненко К.В. Щодо необхідності розроблення концепції професійної реабілітації та сприяння зайнятості осіб з інвалідністю: огляд найбільш актуальних положень. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 146-150.

12. Бабкіна А.Ю. Європейські стандарти розвитку права на працю осіб з інвалідністю. *Соціальне право*. 2020. № 1. С. 113-117. doi:10.37440/soclaw.2020.01.19.

13. Биба Н.М. Квотування робочих місць для інвалідів: проблеми реалізації. *Проблеми вдосконалення правового регулювання соціально-трудових відносин в Україні: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 05-06 червня 2009 року) / за ред. В.С. Венедіктова*. Харків: ХЕПУ, 2009. С. 260-263.

14. Биба Н.М. Питання регулювання праці інвалідів в Україні. *Проблеми законності*. 2008. Вип. 68. С. 219-225.

15. Биба Н.М. Правове регулювання трудових відносин з інвалідами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2011. 19 с.

16. Биба Н.М. Щодо визначення поняття «інвалід». *Трудове право України: сучасний стан та перспективи: матеріали наук.-практ. конф. (м. Сімферополь, 22-24 травня 2008 року) / за ред. В.С. Венедіктова*. Сімферополь: КЮІ, 2008. С. 261-264.

17. Бірюкова А.Г. Теоретичні підходи до визначення поняття принципів трудового права. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Вип. 2. Т. 2. С. 85-88.

18. Боднарук М.І., Козуб І.Г. Щодо охорони трудових прав осіб з інвалідністю. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 143-148. doi:10.32842/2078-3736-2019-6-1-24.

19. Божко Я.О. Механізми модернізації державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в Україні: дис. ... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02. Київ, 2020. 208 с.
20. Бондар Н.О. Основні напрями та особливості соціального захисту інвалідів у країнах ЄС. *Бізнес Інформ*. 2012. № 6. С. 120-124.
21. Бортник С.М. Гарантії реалізації трудових прав поліцейських. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 2. С. 68-72.
22. Бортник С.М. До характеристики галузевих гарантій здійснення трудової діяльності поліцейськими. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 04 червня 2021 року)*. Харків: ХНУВС, 2021. С. 26-29.
23. Буцан М.С. Функції держави: поняття, класифікації, наукові трактування. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 406-410. doi:10.36695/2219-5521.4. 2019.71.
24. Василько І.В. До проблеми визначення принципів забезпечення трудових прав працівників, які працюють у роботодавців – фізичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 82-86.
25. Василько І.В. Особливості реалізації трудових прав працівників, які працюють у роботодавців – фізичних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2016. 22 с.
26. Венедіктов С.В. Деякі питання інтеграції вітчизняних трудових правовідносин до Європейського Союзу. *Наукові записки*. 2011. № 2 (11). С. 8-21.
27. Венедіктов В.С. Теоретико-методологічні підходи до сучасних проблем зайнятості та кодифікації трудового законодавства. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 62-71.

28. Венедіктов В.С., Мельник К.Ю. До проблеми законодавчого визначення сфери дії законодавства про працю, поняття та ознак трудових відносин. *Право і безпека*. 2021. № 1 (80). С. 124-129.

29. Вишновецька С.В. Проблеми трудового законодавства в умовах прекаризації та цифровізації зайнятості. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 листопада 2018 року) / за заг. ред. К.Ю. Мельника. Харків: ХНУВС, 2018. С. 57-60.

30. Віжунов О.В. Доктринальні підходи до розуміння поняття «особа з інвалідністю». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5. Т. 1. С. 250-254. doi:10.32844/2618-1258.2019.5-1.14.

31. Віжунов О.В. Історичні передумови формування поняття «особа з інвалідністю». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29). Т. 1. С. 58-61. doi:10.32837/руув.v1i4(29).395.

32. Віжунов О.В. Правове регулювання соціального забезпечення осіб з інвалідністю в Україні та країнах Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2020. 226 с.

33. Волинка К.Г. Правовий статус особи та гарантії реалізації прав і свобод за Конституцією України. Київ: Дініт, 1998. 35 с.

34. Всемирный доклад об инвалидности № WHO/NMH/VIP/11.04. Женева: ВОЗ, 2011. 28 с.

35. Гаєвий В.В. Реалізація європейських стандартів права на працю осіб з інвалідністю до нового українського законодавства. *Соціальне право*. 2020. № 1. С. 121-124. doi:10.37440/soclaw.2020.01.21.

36. Ганечко О.М. Напрями вдосконалення правового регулювання оплати праці в Україні в умовах євроінтеграції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4 (25). Т. 2. С. 3-7.

37. Гаращенко Л.П., Мегедь О.С. Реформування інституту трудового договору в контексті інтеграції України до Європейського Союзу. *Юридичний вісник. Серія: Повітряне і космічне право*. 2015. № 4. С. 99-103.

38. Герман К.Ю. Свобода трудового договору як принцип трудового права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2018. 238 с.

39. Гладкий В.В. Біоетика трансгуманістичної трансформації трудового потенціалу людини. *Харківський природничий форум: V Міжнар. конф. молодих учених* (м. Харків, 19-20 травня 2022 року). Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2022. С. 66-69. doi:10.5281/zenodo.6481078.

40. Гладкий В.В. Конструктивізм нормативних стандартів виникнення трудових правовідносин. *Соціальне право*. 2020. № 4. С. 84-89. doi:10.37440/soclaw.2020.04.16.

41. Гладкий В.В. Мета трудового права як сучасної цивілізаційної цінності. *Соціальне право*. 2021. № 3. С. 99-105. doi:10.32751/2617-5967-2021-03-12.

42. Гладкий В.В. Мінливість і занепад законодавства: постановка питання. *Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 14-15 вересня 2018 року). Херсон: Гельветика, 2018. С. 5-10.

43. Гладкий В.В. Нормування трудових прав осіб з інвалідністю: перспективи використання в Україні досвіду США. *Напрями удосконалення соціально-гуманітарних відносин в сучасних умовах розвитку України та світу: колективна монографія* / Н.Л. Березовська, В.Є. Білогур, В.Я. Волощук, В.В. Гладкий та ін. Харків: Новий курс, 2022. С. 172-194. doi:10.5281/zenodo.6561111.

44. Гладкий В.В. Основні ознаки європейських цінностей. *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матеріали II Міжнар.*

наук.-метод. конф. (м. Суми, 28-29 травня 2021 року). Суми: СумДУ, 2021. С. 35-41. doi:10.5281/zenodo.5233633.

45. Гладкий В.В. Основні типи форм реалізації права працівника на антикорупційну безпеку. *Соціальне право*. 2022. № 1. С. 73-81. doi:10.32751/2617-5967-2022-01-08.

46. Гладкий В.В. Поняття гарантій реалізації права на антикорупційну безпеку в трудових відносинах. *Соціальне право*. 2022. № 2. С. 81-88.

47. Гладкий В.В. Призначення гарантій антикорупційної безпеки функціонування державного резерву. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року)*. Вінниця: Наука та безпека, 2022. С. 38-40.

48. Гладкий В.В. Щодо гідної праці суддів в Україні. *Проблеми розвитку соціально-трудових прав та профспілкового руху в Україні: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 травня 2020 року) / за заг. ред. К.Ю. Мельника*. Харків: ХНУВС, 2020. С. 280-284.

49. Головчук О.В. Маніпулювання думкою аудиторії засобами політичного телебачення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2014. № 3. С. 199-209.

50. Горова О.Б. Правове становище інвалідів. *Юридична Україна*. 2006. № 9. С. 4-7.

51. Горова О.Б. Правовий статус осіб з фізичними вадами в Україні. *Актуальні питання конституційного розвитку незалежної України: матеріали наук.-теоретич. конф. (м. Київ, 15 червня 2015 року)*. Київ: НАВС, 2015. С. 35-37.

52. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV (у ред. від 01.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 19.12.2021).

53. Гунько Н.Ю. Зміни та доповнення до законів України: загальнотеоретичні та техніко-технологічні питання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2020. 230 с.

54. Дибань М.П. Окремі аспекти реалізації трудових прав працівників у сучасних умовах. *Соціальне право*. 2017. № 2. С. 128-135.

55. Добренька Н.В. Проблеми на шляху реалізації права на працевлаштування особами з особливими потребами. *Молодий вчений*. 2017. № 3. С. 540-544.

56. Дяченко О.А. Проблеми нормативно-правової основи механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року)*. Вінниця: Наука та безпека, 2022. С. 214-216.

57. Дяченко О.А. Вдосконалення правового регулювання в Україні реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. Випуск 76(2). 2023. С.101-106

58. Дяченко О.А. Загальноправові принципи реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Соціальне право*. 2021. № 2. С. 90-95.

59. Дяченко О.А. Особливості правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин у Польщі. *Сучасні дослідження в глобалізаційному світі: наука для миру і безпеки: збірник тез Міжнародного форуму молодих учених*; Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2022 р. С.166-170.

60. Дяченко О.А. Зміст інформаційно-просвітницьких гарантій реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів: матеріали*

наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 листопада 2022 року). Дніпро: ДДУВС, 2022. С.450-47

61. Дяченко О. А. Юридичні гарантії реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових правовідносин в Україні. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". 2023. №1. С.89-94.

62. Дяченко О.А. Концептуально-стратегічний напрям удосконалення правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 листопада 2022 року) / за ред. проф. М.І. Іншина, к.ю.н. М.Б. Мельник. Київ: ЦПШЄСП, 2022. С. 100-102.*

63. Дяченко О.А. Особливості правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Польщі. *Сучасні дослідження в глобалізаційному світі: наука для миру і безпеки: матеріали Міжнар. форуму (м. Дніпро, 02 грудня 2022 року). Київ: ДДУВС, 2022.*

64. Дяченко О.А. Поняття та риси правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Соціальне право. 2020. № 4. С. 92-97. doi:10.37440/soclaw.2020.04.18.*

65. Дяченко О.А. Правове регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Європейському Союзі. *Соціальне право. 2022. № 1. С. 82-90. doi:10.32751/2617-5967-2022-01-09.*

66. Дяченко О.А. Соціально-правове значення реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин. *Соціальне право. 2021. № 3. С. 114-120. doi:10.32751/2617-5967-2021-03-13.*

67. Дяченко О.А. Концептуально-стратегічний напрям удосконалення правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних*

процесів. тези допов. учас. III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 листопада 2022 р.) С. 100-102.

68. Дяченко О.А. Юридичні гарантії реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Україні. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. 2023. № 1 (59). С. 89-94. doi:10.25313/2520-2308-2023-1-8572.

69. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 [Офіційний переклад]. *Офіційний вісник України*. 2006. № 40. Ст. 2660.

70. Єрофеєнко Л.В. Актуальні проблеми реформування трудового законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 6. С. 92-95.

71. Єрмоєнко В.В. Принципи трудового права в аспекті правозастосування. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 122-131.

72. Журавльова Г.С. Змістовні аспекти принципу рівності у конституційному праві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 2. Т. 1. С. 43-46.

73. Загальна теорія держави і права: навч. посібник / А.М. Колодій та ін.; за ред. В.В. Копейчикова. Київ: Юрінком, 1997. 317 с.

74. Загальна теорія держави і права: підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

75. Загроза життю, примусова паспортизація, обмеження пересування. Про порушення прав людини в ОРДЛО і окупованому Криму. *Радіо Свобода*. 2021, 26 квітня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/porushennia-prav-ludyny-na-donbasi-u-krumu/31222185.html> (дата звернення: 19.10.2021).

76. Зайчук О.В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 22-28.

77. Заїка А.А. Гендерна рівність як принцип правового статусу особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 41. Т. 1. С. 65-70.

78. Занфірова Т.А. Свобода праці в трудовому праві України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2017. 499 с.

79. Занфірова Т.А. Філософсько-антропологічні аспекти принципу рівності у трудових правовідносинах. *Часопис Київського університету права.* 2009. № 3. С. 133-137.

80. Заросило В.О. Хабарництво як базисна форма прояву корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2018. № 16. С. 123-139. doi:10.5281/zenodo.1465480.

81. Іванюта Н.В. Особливості принципу верховенства права в сучасних умовах. *Міжгалузеві зв'язки цивільного, господарського та трудового права:* матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 28 вересня 2017 року). Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2017. Ч. 1. С. 79-81.

82. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2002. 543 с.

83. Івчук Ю.Ю. Окремі питання охорони праці осіб з обмеженою працездатністю: вітчизняний та міжнародний досвід. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право.* 2012. № 12. С. 161-164.

84. Іншин М.І. Значення захисту трудових прав працівників у становленні правової держави. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2014. № 2 (77). С. 66-71.

85. Іншин М.І. Механізм захисту трудових та соціальних прав судді. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення:* матеріали ІХ Всеукр. наук.-

практ. конф. (м. Харків, 04 червня 2021 року) / за заг. ред. К.Ю. Мельника. Харків: ХНУВС, 2021. С. 39-43.

86. Іншин М.І. Отримання соціальної допомоги дітьми-інвалідами: теоретико-правовий аспект. *Соціальне право*. 2017. № 2. С. 100-107.

87. Іншин М.І. Права працівників за проектом Трудового кодексу. *Форум права*. 2014. № 2. С. 172-175.

88. Іншин М.І. Правове регулювання отримання соціальної допомоги дітьми-інвалідами. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 17-23.

89. Іншин М.І. Проблеми правового регулювання праці державних службовців України: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2005. 452 с.

90. Іншин М.І. Соціальна безпека окремих категорій працівників. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3-2. С. 31-36. doi:10.32844/2618-1258.2020.3-2.5.

91. Іншин М.І. Структура службово-трудова правовідносин. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 24. С. 234-238.

92. Іншин М.І. Теоретико-правова характеристика трудових правовідносин. *Форум права*. 2014. № 1. С. 198-202.

93. Іншин М.І., Сіроха Д.І. Соціальна держава: сутність і перспективи. *Актуальні проблеми соціального права: зб. матеріалів учасн. Всеукр. соц. програм (заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2014 р.* / за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.О. Попелюшка. Київ: ПВГОІ «ІРСТ Україна», 2015. С. 17-21.

94. Казарян Г.Г. Формування механізму інституційного регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю. *Економічний аналіз*. 2018. № 28. Т. 1. С. 311-317.

95. Капліна Г.А. Характеристика концепції гідної праці в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 47-54.

96. Капустинський В.А., Волкова І.В. Теоретичні основи судового правозастосування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 5. С. 84-93.

97. Карпунцов В.В. Гарантії реалізації процесуальної компетенції органів прокуратури на засадах принципу незалежності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. № 2. Т. 1. С. 145-150.

98. Карпушова О.В. Правове регулювання праці суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: теорія, практика, проблеми: монографія. Київ: Центр учб. літ-ри, 2020. 424 с.

99. Карпушова О.В. Проблеми правового регулювання праці суддів в умовах євроінтеграції України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2020. 466 с.

100. Китайгородська В.В. Поняття та зміст права людини на працю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 3 (28). Т. 1. С. 161-165. doi:10.32837/руув.v1i3(28).341.

101. Клемпарський М.М. Сутність, зміст та особливості загального правового статусу суб'єкта трудового права. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство*. 2011. Вип. 19. Т. 16. С. 75-84.

102. Клочан Е.Г., Кондратьєв В.О. Особливості формування правової держави в сучасних умовах розвитку України. *Розбудова держави*. 2008. № 1-2. С. 62-70.

103. Коваленко Ю.О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2018. 239 с.

104. Ковалюмнус Е.Л. Соціально-правове значення правового механізму захисту трудових і соціальних прав суддів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3-2. С. 37-41. doi:10.32844/2618-1258.2020.3-2.6.

105. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII (у ред. від 14.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 19.12.2021).
106. Кожура Л.О. Публічне адміністрування права осіб з інвалідністю на охорону здоров'я: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2021. 372 с.
107. Козіна М.В. Пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання праці спортсменів. *Митна справа*. 2013. № 6 (90). Кн. 2. С. 338-343.
108. Козуб І.Г. Правове регулювання праці осіб зі зниженою працездатністю: монографія. Чернівці: ЧНУ, 2010. 152 с.
109. Козуб І.Г., Годецька М.В. Щодо змісту трудових договорів, що укладаються з особами зі зниженою працездатністю. *Право і суспільство*. 2018. № 6. Ч. 2. С. 50-57.
110. Коломоєць П.В. Гарантії реалізації трудових прав поліцейських під час звільнення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 3. С. 77-83.
111. Коломоєць П.В. Гарантії реалізації трудових прав поліцейських: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2018. 21 с.
112. Коломоєць П.В. Гарантії реалізації трудових прав поліцейських: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2018. 173 с.
113. Коломоєць П.В. Значення гарантій реалізації трудових прав поліцейських в умовах реформування правоохоронної системи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 6-2. Т. 1. С. 56-59.
114. Коломоєць Ю.О. Конституційно-правові гарантії реалізації права на страйк: поняття, система, сутність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 68-77.

115. Кондратенко В.М. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2019. 43 с.
116. Кондратенко В.М. Забезпечення прав осіб з інвалідністю на належні умови праці. *Правові горизонти*. 2016. Вип. 1 (14). С. 45-49.
117. Кондратенко В.М. Система адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері трудової діяльності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. № 4. С. 62-66.
118. Конокбаев Т.А. Юридические гарантии реализации прав человека на свободу. *Известия ВУЗов (Кыргызстан)*. 2009. № 6. С. 174-178.
119. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (у ред. від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 19.12.2021).
120. Копейчиков В.В. Реализация субъективных прав граждан. *Советское государство и право*. 1984. № 3. С. 13-19.
121. Копейчиков В.В. Реалізація прав і свобод людини. *Урядовий кур'єр*. 1994, 19.06. С. 4.
122. Копитова О.С. Теоретико-правові засади судового правозастосування: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2021. 524 с.
123. Коробенко Н.П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2010. 22 с.
124. Костюк В.Л. Конвенція ООН про права інвалідів у системі джерел права соціального забезпечення: науково-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 13. Т. 1. С. 127-130.
125. Костюк В.Л. Міжнародні стандарти права осіб з інвалідністю в умовах правової та соціальної держави: теоретико-правовий аспект. *Актуальні*

проблеми соціального права в Україні: збірник наукових праць / за ред. М.І. Іншина, В.І. Щербини, С.Я. Вавженчука. Харків: Юрайт, 2017. С. 199-215.

126. Костюк В.Л., Яцкевич І.І. Право на працю у контексті Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю: сутність, проблеми та перспективи законодавчого регулювання. *Соціальне право*. 2017. № 2. С. 49-57.

127. Косьмій Л.Р. Трудові права інвалідів: порівняльно-правова характеристика законодавства України та Російської Федерації. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2011. № 4. С. 241-246.

128. Котляров С.О. Рівність як складова правового статусу. *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: матер. Всеук. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 квітня 2018 року)*. Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 150-151.

129. Котова Л.В. Основні трудові права працівника: правова природа та перспективи розвитку. *Форум права*. 2011. № 1. С. 507-515.

130. Котова Л.В. Правове регулювання праці осіб з інвалідністю. *Юридичний вісник. Серія: Повітряне і космічне право*. 2017. № 3. С. 85-90.

131. Котова Л.В. Проблеми правового статусу працівника як суб'єкта трудового права в умовах ринкових відносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Луганськ, 2009. 201 с.

132. Котова Л.В., Бабіч-Касьяненко К.В. Право осіб з інвалідністю на соціальне забезпечення: аналіз національного та міжнародного законодавства. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2018. № 2 (36). С. 119-127.

133. Кохан В.П. Впровадження стандартів ЄС у сфері забезпечення права інвалідів на працю. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 67. С. 89-96.

134. Кремень В.Г. Людиновимірний смисл філософських поглядів В.І. Шинкарука. *Філософські діалоги*. 2010. Вип. 4. Ч. 1. С. 14-21.

135. Кривицький Ю.В. Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 8-13.

136. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (у ред. від 05.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 09.01.2022).

137. Крисюк Ю.П. Розбудова правової держави в Україні: проблеми та перспективи. *Віче*. 2004. № 2. С. 19-22.

138. Крюкова І.О. Природа як об'єкт відносин суспільно-економічної експлуатації. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2009. № 5-6. С. 106-114.

139. Кузнецова М.Ю. Міжнародно-правовий механізм захисту прав людей з обмеженими можливостями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 109-112. doi:10.32782/2524-0374/2020-7/26.

140. Куца А.М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 18 с.

141. Лаврів О.Я. Принцип договірної визначення трудової функції працівника. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 207-210.

142. Лагутіна І.В. Реалізація права працівника на компенсацію моральної шкоди як суб'єктивного трудового права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 8. С. 196-198.

143. Лазаренко А.М. Принцип «розумного пристосування» як спосіб захисту від дискримінації в галузі трудових відносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 112-114.

144. Легка О.В. Реалізація норм права: теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 30-33.

145. Лесько О.Й. Зайнятість та професійна реабілітація осіб з обмеженими фізичними можливостями (методологія, проблеми, шляхи вирішення): автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.09.01. Київ, 2003. 20 с.

146. Лось Д.Ю., Бублік С.П. Права людини. *Scienceandinnovationsinthe 21st century*: матеріали I Всеукр. конф. (м. Мелітополь, 12 травня 2021 року). Мелітополь: ТДАТУ, 2021. С. 138-139.

147. Лук'яненко О.М. Формаційно-цивілізаційна парадигма наукового аналізу суспільства. *Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Серія: Соціальна філософія, психологія*. 2009. Вип. 1. С. 124-134.

148. Луценко О.Є. Проблеми реалізації гарантій з працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні та шляхи їх вирішення. *Бізнес і права людини: основні виклики для нових демократій*: матеріали до Панельної дискусії (м. Харків, 25 вересня 2019 року). Харків: Право, 2019. С. 88-99.

149. Луцюк П.С. Концептуальні засади юридичної відповідальності в сучасних умовах розвитку трудового законодавства: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Северодонецьк, 2017. 468 с.

150. Любимов О.К. Комплекс основних прав професійного публічного службовця в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 6. С. 97-101. doi:10.32844/2618-1258.2019.6.15.

151. Любчик О.А. Проблеми кодифікації трудового законодавства України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2018. 412 с.

152. Малихіна Я.А. Юридичні гарантії реалізації права на працю особами віком до 18 років: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2009. 176 с.

153. Малишев Б.В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 14-20.

154. Мalyoga A.B. Доступ до державної служби в Україні та Європі: від привілеї – до основоположного конституційного права. *Експерт: парадигми*

юридичних наук і державного управління. 2020. № 1. С. 239-253.
doi:10.32689/2617-9660-2020-1 (7)-239-253.

155. Малюга Л.Ю. Проблеми реалізації прав інвалідів у сучасній Україні. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. № 5/2. С. 58-63.

156. Малюга Л.Ю. Проблеми реалізації соціальної політики держави на прикладі соціального захисту інвалідів та громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 217-221.

157. Малюга Л.Ю. Юридична природа поняття «соціальний захист дітей-інвалідів». *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 40-45.

158. Малюга Л.Ю. Соціальний захист інвалідів та постраждалих внаслідок катастрофи на ЧАЕС в Україні: навч. посіб. Київ: Алерта, 2016. 326 с.

159. Марушева О.А. Поєднання централізованого та локального правового регулювання внутрішнього трудового розпорядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2013. 202 с.

160. Марченко Ю.І. Гідна оплата праці – необхідний атрибут соціальної держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2 (31). С. 56-59.
doi:10.32837/ruuv.v0i2(31).565.

161. Марьин Е.В. Организационно-правовой механизм экологического аудита: монография / предисл. Т.В. Злотниковой. Москва: Wolters Kluwer, 2010. 192 с.

162. Машталір Х.В., Леськів С.Р. Інтеграція України до Європейського Союзу як основа для розбудови громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 163-166.

163. Медвідь Л.П. Гарантії реалізації прав і свобод військовослужбовців. *Юридична наука*. 2011. № 6. С. 169-174.

164. Мельник В.П. Правове регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю: національний та міжнародний досвід: монографія. Київ: Леся, 2017. 268 с.
165. Мельник В.П. Соціальний захист осіб з інвалідністю: теоретико-правові проблеми: монографія. Київ: Людмила, 2018. 420 с.
166. Мельник В.П. Соціальний захист осіб з інвалідністю: теоретико-правові проблеми: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2020. 449 с.
167. Мельник В.П. Соціально-правовий статус осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Право. 2017. № 2 (16). С. 1-18.
168. Мельник В.П., Солонинка Н.Г. Поняття і класифікація принципів трудового права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2017. Т. 1. Вип. 44. С. 134-138.
169. Мельник К.Ю. До проблеми сфери дії трудового права. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 308-315.
170. Мельник Ю.В. Принцип незалежності судді як конституційна засада його правового статусу. *Право і суспільство*. 2015. № 3. Ч. 2. С. 18-22.
171. Мельничук С.М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 478 с.
172. Мокрицька Н.П. Про поняття форми реалізації права на працю. *Юридична Україна*. 2010. № 4. С. 91-95.
173. Муравенко О.Ю. Особливості правової природи принципу законності. *Публічне право*. 2012. № 2 (6). С. 380-385.
174. Муравенко О.Ю. Роль і місце прокуратури в забезпеченні законності в державному управлінні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 203 с.

175. Обушенко Н.М. Норми трудового права як основа механізму реалізації права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 121-126.

176. Оверчук В.А. Особливості та недоліки квотування робочих місць для осіб з інвалідністю в Україні. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10. С. 134-139.

177. Осауленко С.В. Гарантії права громадян на свободу об'єднання у політичні партії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 4. С. 34-42.

178. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР (у ред. від 14.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр> (дата звернення: 19.12.2021).

179. Особам з інвалідністю. *Міністерство соціальної політики України*: [сайт]. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html> (дата звернення: 19.12.2021).

180. Остапенко Ю.О. Нормативно-правові акти як один з видів джерел реалізації трудових відносин. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. 2019. № 2 (16). С. 50-56. doi:10.25313/2520-2308-2019-2-4854.

181. Остапенко Ю.О. Основні форми реалізації трудових прав працівника. *Правова позиція*. 2021. № 2 (31). С. 60-63. doi:10.32836/2521-6473.2021-2.12.

182. Остапенко Ю.О. Правове регулювання реалізації трудових прав працівників: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Панов, 2023. 412 с.

183. Остапенко Ю.О. Принципи реалізації трудових прав працівника. *Знання європейського права*. 2021. № 2. С. 61-65. doi:10.32837/chern.v0i2.206.

184. Ошкадеров И.Г. Социальное, правовое государство как форма реализации прав человека. *Legea și Viața*. 2016. № 12. Iss. 3. P. 61-64.
185. Ошкадеров И.Г. Концептуальні передумови розвитку прав людини в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 4. С. 23-27.
186. Павлюков Р.О. До проблеми систематизації національного законодавства в сфері соціально-правового захисту інвалідів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 38. С. 245-251.
187. Павлюков Р.О. Інваліди в сучасному суспільстві. *Соціально-захисна діяльність держави в умовах ринкових відносин*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 31 травня – 02 червня 2007 року). Чернігів: ЧНУ, 2007. С. 103-106.
188. Павлюков Р.О. Поняття та структурні елементи правового статусу інвалідів в Україні. *Право і безпека*. 2006. № 5. С. 137-139.
189. Павлюков Р.О. Соціально-правовий захист інвалідів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Луганськ, 2009. 21 с.
190. Падалка Р.О. Верховенство права як основоположний принцип права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2017. 210 с.
191. Панченко М.В. Право на захист трудових прав у світлі концепції гідної праці державних службовців. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 145-149. doi:10.32849/2663-5313/2019.12.27.
192. Панченко М.В. Правовий механізм забезпечення гідної праці державних службовців України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2019. 455 с.
193. Паровишник О.В. Адміністративно-правовий статус інваліда. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. № 27. Т. 2. С. 169-173.

194. Пархоменко Н.М. Гарантії реалізації прав і свобод людини і громадянина: проблеми сутності та змісту. *Правова держава*. 2010. Вип. 21. С. 130-137.
195. Пасічник Т.Ю. Реалізація права на працю людей з особливими потребами. *Грані права: XXI століття*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2018 року). Одеса: Гельветика, 2018. Т. 1. С. 523-526.
196. Пасічніченко С.В. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 20 с.
197. Перепелюк А.М. Механізм правозастосування: структура та принципи організації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 274-282.
198. Петришин О.О. Євроінтеграція України: аспекти прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 1. С. 25-28.
199. Пилипенко А.А., Завгородній М.О., Мороз С.О. Трудові права працівників з обмеженими можливостями: особливості національного правового регулювання та зарубіжний досвід суспільства. *Правова позиція*. 2020. № 4 (25). С. 230-236. doi:10.32836/2521-6473-2019-4-230-236.
200. Пилипенко П.Д. Принципи трудового права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № 13. С. 278-283.
201. Плахотнюк Н.Г. Соціальні гарантії прав людини та економічні можливості держави. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 3. С. 77-85.
202. Погорелова О.С. До питання дискурсу щодо забезпечення гідної праці у вимірі сучасної доктрини трудового права України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 94-102. doi:10.15421/392155.

203. Полянський А.О. Адміністративно-правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2021. 405 с.
204. Помаза-Пономаренко А.Л. Право в системі публічного управління та адміністрування: конспект лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2020. 60 с.
205. Порухення прав людини на окупованих територіях фіксуватиме ООН. *Голос України*. 2021, 15 липня. URL: <http://www.golos.com.ua/article/348544> (дата звернення: 18.10.2021).
206. Постригань Т.Л. Соціальний захист як гарантія реалізації трудових прав. *Право і безпека*. 2005. № 4. С. 150-152.
207. Правові проблеми трудового та пенсійного законодавства України в контексті євроінтеграції: монографія / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімутіна, М.М. Шумило та ін.; відповід. ред. Н.М. Хуторян. Київ: Ніка-Центр, 2017. 256 с.
208. Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю: Указ Президента України від 03.12.2015 № 678/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 27. Ст. 1450.
209. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР (у ред. від 14.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр> (дата звернення: 19.12.2021).
210. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2012 року № 321 і від 01 жовтня 2014 року № 518, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов: Постанова КМ України від 02.06.2021 № 559. *Офіційний вісник України*. 2021. № 46. Ст. 2856.
211. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII (у ред. від 10.11.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 19.12.2021).

212. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI (у ред. від 20.06.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 19.12.2021).

213. Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами: Наказ Мінсоцполітики України від 17.12.2018 № 1901. *Офіційний вісник України*. 2019. № 18. Ст. 625.

214. Про затвердження Державної типової програми реабілітації осіб з інвалідністю: Постанова КМ України від 08.12.2006 № 1686 (у ред. від 02.10.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-п> (дата звернення: 19.12.2021).

215. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2020 р.: Постанова КМ України від 01.08.2012 № 706. *Офіційний вісник України*. 2012. № 59. Ст. 2369 [втрат. чин.].

216. Про затвердження Інструкції з надання фінансової допомоги на поворотній і безповоротній основі та цільової позики за рахунок сум адміністративно-господарських санкцій та пені, що надходять до державного бюджету за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів: Наказ Мінпраці України від 06.09.2010 № 270 (у ред. від 26.01.2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0954-10> (дата звернення: 19.12.2021).

217. Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності: Наказ МОЗ України від 07.04.2004 № 183. *Офіційний вісник України*. 2004. № 17. Ст. 1235 [не чин.].

218. Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків: Наказ МОЗ України від 05.06.2012 № 420. *Офіційний вісник України*. 2012. № 71. Ст. 2887.

219. Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю: Указ Президента України від 13.12.2016 № 553/2016. *Офіційний вісник Президента України*. 2016. № 35. Ст. 795.

220. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII (у ред. від 10.11.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 22.12.2021).

221. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22.06.2012 № 5026-VI (у ред. від 02.11.2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17> (дата звернення: 19.12.2021).

222. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII (у ред. від 05.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 19.12.2021).

223. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII (у ред. від 14.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 19.12.2021).

224. Про підвищення ефективності заходів у сфері прав осіб з інвалідністю: Указ Президента України від 03.12.2019 № 875/2019. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 26. Ст. 1151.

225. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV (у ред. від 23.05.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (дата звернення: 19.12.2021).

226. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї: Закон України від 16.12.2009 № 1767-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 9. Ст. 77.

227. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV (у ред. від 31.12.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (дата звернення: 19.12.2021).

228. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2-3. Ст. 36 [не чин.].

229. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 8. Ст. 59.

230. Про схвалення Концепції створення та розвитку системи раннього втручання: Розпорядження КМ України від 26.05.2021 № 517-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 44. Ст. 2716.

231. Пузанова В.В. Негативне психічне здоров'я засуджених як загроза для розбудови правової держави. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 19 квітня 2018 року). Житомир: ЖНАЕУ, 2018. С. 476-479.

232. Пузанова В.В. Вияв гуманізму у випадках припинення трудових правовідносин. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 19 квітня 2018 року). Житомир: ЖНАЕУ, 2018. С. 278-280.

233. Рабінович П.М. Конституційні гарантії прав людини і громадянина: напрями удосконалення. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 1. С. 66-74.

234. Рабінович П.М. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2. С. 10-16.

235. Різун Р.Л. Стабільність трудових правовідносин. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14-15 жовтня 2016 року). Херсон: Гельветика, 2016. С. 101-104.

236. Рішення ЄСПЛ у справі «Пічкур проти України» (заява № 10441/06) від 07.11.2013 (офіційний переклад). *Офіційний вісник України*. 2014. № 43. Ст. 1157.
237. Самара В.С. Соціально-правовий статус осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту. *Правова система держави: сучасні тенденції та фактори розвитку*: матеріали II наук.-практ. конф. (м. Одеса, 03-04 квітня 2020 року). Херсон: Молод. вчений, 2020. С. 62-66.
238. Самолюк Н.М., Юрчик Г.М. Трудові договірні відносини: навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2018. 341 с.
239. Свиридюк Н.П., Воронцов В.П. Щодо характеристики змісту поняття «законність». *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування*: збірник тез наук.-теорет. конф. (м. Київ, 19 березня 2015 року). Київ: НАВС, 2015. Ч. 2. С. 116-119.
240. Севрюков В.В. Форми реалізації прав корінних народів та національних меншин. *Держава і право*. 2009. Вип. 46. С. 177-181.
241. Силенко Н.М. До питання міжнародно-правового регулювання захисту прав інвалідів у сфері праці. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 6. Т. 1. С. 110-114.
242. Силенко Н.М. Концептуальні засади Конвенції ООН про права інвалідів. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6/2. С. 161-165.
243. Ситницька О.А. Юридичні гарантії права на працю та права на відпочинок за трудовим законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Хмельницький, 2008. 222 с.
244. Сіделковський О.Л. Адміністративно-правові принципи створення єдиного медичного простору України. *Форум права*. 2019. № 58. С. 64-71. doi:10.5281/zenodo.3577558.
245. Сіроха Д.І. Специфіка змісту трудових правовідносин за участю фізичної особи-підприємця. *Форум права*. 2010. № 1. С. 331-335.

246. Склименок Н.М. Права інвалідів в сфері трудових правоотношень. *Современные проблемы правотворчества и правоприменения: материалы Всерос. науч.-практ. конф. (г. Иркутск, 21 марта 2019 года)*. Иркутск: ИИ ВГУЮ, 2019. Т. 2. С. 233-235.

247. Слабко С.М. Правове забезпечення та особливості реалізації прав осіб з інвалідністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 44-46.

248. Слюсар А.М. Інваліди – суб'єкти трудового права: міжнародний досвід. *Форум права*. 2009. № 3. С. 586-590.

249. Соловей А.А. Дослідження соціальної справедливості в межах трудового права. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 1 (41). С. 108-113.

250. Старчук О.В. Щодо ознак принципів трудового права України. *Публічне право*. 2013. № 1. С. 200-206.

251. Сумкін С.О. Норма права як елемент механізму регулювання перевезень пасажирів. *Договірне регулювання суспільних відносин: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 30 травня 2014 року)*. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. С. 121-123.

252. США: Ситуація з дотриманням прав людини у світі погіршується. *Deutsche Welle*. 2021, 31 березня. URL: <https://www.dw.com/uk/ssha-sytuatsiia-z-dotrymanniam-prav-liudynu-u-sviti-pohirshuietsia/a-57059910> (дата звернення: 18.10.2021).

253. Тарасенко В.С. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2005. 18 с.

254. Тарасенко В.С. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2005. 198 с.

255. Темелкова Й., Андреева Х. Законност? *Законът на правото или правото на закона*: национална конференция (София, 20 ноември 2015 г.). София: НБУ, 2015. С. 311-314.
256. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
257. Теорія держави і права: підручник / О.М. Бандурка, О.М. Головка, О.С. Передерій та ін.; за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: ХНУВС, 2018. 416 с.
258. Теремцова Н.В. Правовий прогрес та рівень правової культури громадян в умовах розбудови правової держави. *Європейські перспективи*. 2016. № 2. С. 9-14.
259. Тимченко Г.В. Розмежування понять «ефективність законодавства» та «ефективне законодавство». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 9-2. Т. 1. С. 41-44.
260. Тихомиров Д.О. Теоретико-правові засади державної політики у сфері цивільної безпеки в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2021. 506 с.
261. Ткаченко І.М. Адміністративно-правові засади реалізації соціальної функції держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2020. 259 с.
262. Ткаченко О.І. Міжнародний досвід з питань працевлаштування осіб з інвалідністю. *Theory and Practice of Public Administration*. 2019. № 4 (67). С. 227-239.
263. Ткачук Л.В. Проблематика реалізації правозахисних гарантій прав людини в Україні. *Права людини і поліція у сучасному світі*: матеріали круглого столу (м. Київ, 12 квітня 2018 року). Київ: НАВС, 2018. С. 294-296.
264. Толбатова А.Д. Міжнародно-правовий досвід регулювання прав інвалідів у сфері праці. *Правові горизонти*. 2016. № 2. С. 59-65.

265. Трюхан О.А., Занько О.В. Юридичний механізм захисту трудових прав осіб з інвалідністю. *Modernresearches: progressofthelegislation of Ukraine and experience of the European Union*: Collective monograph. Riga: Baltija Publishing, 2020. P. 1007-1034. doi:10.30525/978-9934-588-43-3/2.23.

266. Турський В.М. Конституційне право інвалідів на працю в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3. С. 237-240.

267. Усенко Т.В. Особливості правового регулювання працевлаштування інвалідів в Україні. *Право і безпека*. 2006. № 5. С. 122-125.

268. Усенко Т.В. Роль і місце юридичних гарантій в процесі реалізації трудових прав працівників-інвалідів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2010. № 17. С. 469-481.

269. Філіпська Н.О. Конституційно-правовий статус дітей з обмеженими можливостями: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2016. 21 с.

270. Філіпська Н.О. Реалізація права осіб з інвалідністю на працю. *Modern jurisprudence of the European Union: the interaction of law, rulemaking and practice*: conference proceedings of International scientific and practical conference (Lublin, April 17, 2018). Lublin: Baltija publishing, 2018. P. 118-121.

271. Фоміна Г.Ю. Правове регулювання переведення та переміщення працівників: дис. .... д-ра філософ.: 081. Київ, 2021. 231 с.

272. Чанишева Г.І. Реалізація прав людини у сфері праці та соціального забезпечення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2010. Т. 9. С. 136-147.

273. Чепульченко Т.О. Верховенство права як основоположний принцип сучасного правотворення. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. *Право*. 2012. № 3. С. 185-188.

274. Чічкань М.В. Правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2009. 176 с.

275. Шамшина І.І. Проблеми регулювання основних трудових прав працівника. *Форум права*. 2011. № 1. С. 1102-1109.
276. Шашкова-Журавель І.О. Реалізація Україною вимог міжнародно-правових норм щодо захисту праці осіб з обмеженими можливостями. *Наше право*. 2013. № 1. С. 175-179.
277. Швець В.О. Загальна сутність стабільних і нестабільних трудових правовідносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 6. Т. 2. С. 79-83. doi:10.32844/2618-1258.2020.5-1.18.
278. Швець В.О. Проблеми правового регулювання забезпечення стабільності трудових правовідносин: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2021. 445 с.
279. Швець В.О. Трудові правовідносини та їх основні ознаки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. Т. 5. Ч. 2. С. 84-87.
280. Шморгун Я.О. Конституційна реалізація суб'єктивного права громадянина. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice: conference proceedings of International scientific and practical conference (Wloclawek, February 26-27, 2021)*. Wloclawek: Baltija Publishing, 2021. P. 70-72. doi:10.30525/978-9934-26-040-7-16.
281. Шумна Л.П. Правові основи реабілітації інвалідів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2003. 19 с.
282. Шурма І.М. Нормативно-правовий механізм державного управління соціальним захистом осіб з обмеженими можливостями. *Теорія та практика державного управління*. 2013. № 2. С. 234-241.
283. Щербина В.І. Принципи сучасного трудового права України. *Юридичний вісник Причорномор'я*. 2011. № 1. С. 97-113.
284. Юровська В.В. Поняття та ознаки трудових правовідносин. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 67-72.

285. Юрчишин Н.Г. Форми реалізації права приватної власності на ліси в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2012. № 2. С. 144-153.
286. Юхимюк О.М. Дотримання як форма безпосередньої реалізації норм права. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 1. С. 32-35.
287. Юхимюк О.М. Дотримання як форма реалізації прав людини. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини, їх захисту в країнах Європи: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 11 грудня 2015 р.)*. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2015. С. 114-116.
288. Юшко А.М. Тенденції розвитку трудового законодавства в Україні. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах: матеріали II круглого столу (м. Харків, 17 травня 2019 року)*. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 189-192.
289. Ярема В.А. Проблеми механізму реалізації трудових прав суддів в умовах судової реформи. *Митна справа*. 2015. № 5 (101). Кн. 2. С. 307-313.
290. Яцкевич І.І. Правове регулювання юридичних гарантій реалізації особою права на працю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2016. 21 с.
291. A Guide to Disability Rights Laws (February 2020). URL: <https://www.ada.gov/cguide.htm> (дата звернення: 19.12.2021).
292. Arrêt de la Cour (quatrième chambre) du 04.07.2013 dans l'affaire Commission européenne contre République italienne № C-312/11. *Recueil de jurisprudence*. 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CJ0312&from=FR> (дата звернення: 19.12.2021).
293. Baldwin M.L., Johnson W.G. Labor market discrimination against men with disabilities in the year of the ADA. *Southern Economic Journal*. 2000. Vol. 66, № 3. P. 548-566.

294. Banaszekiewicz D., Komorowska O. Czynniki różnicujące szanse znalezienia pracy przez osoby niepełnosprawne. *Wiadomości Statystyczne*. 2014. № 2. S. 40-47.

295. Bell M. People with intellectual disabilities and labour market inclusion: What role for EU labour law? *European Labour Law Journal*. 2020. Vol. 11, Iss. 1. P. 3-25. doi:10.1177/2031952519882953.

296. Benefits and Costs of Accommodation – Accommodation and Compliance: Low Cost, High Impact. URL: https://askjan.org/topics/costs.cfm?cssearch=2110368_1 (дата звернення: 05.01.2022).

297. Bialik K. 7 facts about Americans with disabilities. *Pew Research Center*. 2017. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/07/27/7-facts-about-americans-with-disabilities/> (дата звернення: 19.12.2021).

298. Blattner C.E. Right to work or refusal to work: Disability rights at a crossroads. *Disability & Society*. 2021. Vol. 36, Iss. 9. P. 1375-1398. doi:10.1080/09687599.2020.1788511.

299. Brown R.C. Florida's First People: 12,000 Years of Human History. Sarasota: Pineapple Press, 1994. 262 p.

300. Brucker D.L., Houtenville A.J. People with Disabilities in the United States. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*. 2015. Vol. 96, Iss. 5. P. 771-774. doi:10.1016/j.apmr.2015.02.024.

301. Bunt D. Kessel R., Hoekstra R. A., Czabanowska K. Quotas, and Anti-discrimination Policies Relating to Autism in the EU: Scoping Review and Policy Mapping in Germany, France, Netherlands, United Kingdom, Slovakia, Poland, and Romania. *Autism Research*. – 2020. Vol. 13, Iss. 8. P. 1397-1417. doi:10.1002/aur.2315.

302. Buriak K. M. Theoretical-legal basis of implementation of international standards into national legislation. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5. Т. 1. С. 250-254. doi:10.32844/2618-1258.2019.5-1.44.

303. Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne, 07.12.2000. *Journal officiel de l'Union européenne*. 2012. № C 326. P. 391-407.
304. Civil Rights Act of 1964 – CRA – Title VII – Equal Employment Opportunities – 42 US Code Chapter 21. URL: <https://finduslaw.com/civil-rights-act-1964-cra-title-vii-equal-employment-opportunities-42-us-code-chapter-21> (дата звернення: 19.12.2021).
305. Code de l'action sociale et des familles du 24.01.1956. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006074069/> (дата звернення: 19.12.2021).
306. Code de la sécurité sociale du 17.12.1985. URL: [legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006073189/2021-12-11](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006073189/2021-12-11) (дата звернення: 19.12.2021).
307. Code du travail du 28.12.1910. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006072050/> (дата звернення: 19.12.2021).
308. Code pénal du 22.07.1992. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/> (дата звернення: 19.12.2021).
309. Commission staff working document evaluation of the European Disability Strategy 2010-2020 № SWD/2020/0289 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020SC0289> (дата звернення: 19.12.2021).
310. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 18.12.1979. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cedaw.pdf> (дата звернення: 18.08.2021).
311. Convention on the Rights of Persons with Disabilities, adopted by the General Assembly on 13.12.2006 (Resolution № A/RES/61/106).

URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_61_106.pdf (дата звернення: 19.12.2021).

312. Council Decision of 26.11.2009 concerning the conclusion, by the European Community, of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. *Official Journal of the European Union*. 2010. L 23. P. 35-36.

313. Council Directive № 2000/78/EC of 27.11.2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation. *Official Journal*. 2000. L 303. P. 16-22.

314. Cunningham J. The Pandemic's Effect on the Economy and Workers. URL: <https://www.ncsl.org/research/labor-and-employment/the-pandemic-s-effect-on-the-economy-and-workers637463008.aspx> (дата звернення: 11.07.2022).

315. Cunningham J., Draeger S. COVID-19 and Employment for People With Disabilities. URL: <https://www.ncsl.org/research/labor-and-employment/covid-19-and-employment-for-people-with-disabilities.aspx> (дата звернення: 21.12.2021).

316. Czy dotacje otrzymane z Powiatowego Urzędu Pracy na pracownika z prac interwencyjnych są opodatkowane? URL: <https://sip.lex.pl/pytania-i-odpowiedzi/czy-dotacje-otrzymane-z-powiatowego-urzedu-pracy-na-pracownika-z-prac-621286300> (дата звернення: 21.09.2021).

317. Declaration on the Rights of Disabled Persons, 09.12.1975. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/res3447.pdf> (дата звернення: 18.08.2021).

318. Décret № 2009-1272 du 21.10.2009 relatif à l'accessibilité des lieux de travail aux travailleurs handicapés. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000021187284> (дата звернення: 24.08.2021).

319. Décret № 2009-641 du 09.06.2009 relatif à l'obligation d'emploi des travailleurs handicapés, mutilés de guerre et assimilés dans l'effectif des entreprises. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000020719332/> (дата звернення: 24.08.2021).

320. Di Federico G. COVID-19 and Labour Law: Free movement of healthcare personnel within the EU. *Italian labour law e-journal*. 2020. Vol. 13, № 1S. P. 1-4. doi:10.6092/issn.1561-8048/10789.

321. Directive (EU) № 2016/2102 of the European Parliament and of the Council of 26.10.2016 on the accessibility of the websites and mobile applications of public sector bodies. *Official Journal of the European Union*. 2016. № L 327. P. 1-15.

322. Directive (EU) № 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17.04.2019 on the accessibility requirements for products and services. *Official Journal of the European Union*. 2019. № L 151. P. 70-115.

323. Directive № 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 05.07.2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast). *Official Journal of the European Union*. 2006. № L 204. P. 23-36.

324. Disability and Disabilism. *Conseil de l'Europe*: [сайт]. URL: <https://www.coe.int/fr/web/compass/disability-and-disablism> (дата звернення: 19.12.2021).

325. Disability Resources: Americans with Disabilities Act. URL: <https://www.dol.gov/general/topic/disability/ada> (дата звернення: 19.12.2021).

326. Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 № 111. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312256:NO (дата звернення: 18.08.2021).

327. Diversity, Equity, Inclusion, and Accessibility in the Federal Workforce: Executive Order of 25.06.2021 № 14035. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2021-06-30/pdf/2021-14127.pdf> (дата звернення: 19.12.2021).

328. Elflein J. Disability in the U.S. – Statistics & Facts. URL: <https://www.statista.com/topics/4380/disability-in-the-us/> (дата звернення: 21.12.2021).

329. Equal Employment Opportunity in the Federal Government: Executive Order of 08.08.1969 № 11478. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-11478-equal-employment-opportunity-the-federal-government> (дата звернення: 19.12.2021).
330. European Disability Strategy 2010-2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe: Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 15.11.2010 № COM(2010) 636 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2010%3A0636%3AFIN%3Aen%3APDF> (дата звернення: 19.12.2021).
331. European Pillar of Social Rights: Building a fairer and more inclusive European Union. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en (дата звернення: 19.12.2021).
332. Francis L., Silvers A. Perspectives on the Meaning of “Disability”. *AMA Journal of Ethics*. 2016. Vol. 18, Iss. 10. P. 1025-1033. doi:10.1001/journalofethics.2016.18.10.pfor2-1610.
333. Geggel L. Ancient Greeks may have built ‘disability ramps’ on some temples. *LiveScience*, 21.07.2020. URL: <https://www.livescience.com/ancient-greek-temples-disability-ramps.html> (дата звернення: 19.12.2021).
334. Giedrewicz-Niewińska A. Prawo osób niepełnosprawnych do pracy. Zarys problematyki. *Zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Regulacje prawne* / A. Giedrewicz-Niewińska, M. Szablowska-Juckiewicz (red.). Warszawa: Difin, 2014. 313 s.
335. Ginsborg H. Lawfulness without a Law: Kant on the Free Play of Imagination and Understanding. *Philosophical Topics*. 1997. № 1 (25). P. 37-81.

336. Handicap et santé. *Organisation mondiale de la santé*: [сайт]. URL: <https://www.who.int/fr/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> (дата звернення: 19.12.2021).

337. Heyer K. Rights or Quotas? The ADA as a Model for Disability Rights. *Handbook of Employment Discrimination Research* / L.B. Nielsen, R.L. Nelson (eds). New York: Springer, 2005. P. 237-257. doi:10.1007/978-0-387-09467-0_12.

338. High-Risk Employees – Workers’ Rights: Proclamation by the governor amending proclamation (Governor of the Washington Jay Inslee) of 29.02.2020 № 20-05. URL: <https://www.governor.wa.gov/sites/default/files/proclamations/20-46%20-%20COVID-19%20High%20Risk%20Employees.pdf> (дата звернення: 19.12.2021).

339. Hladky V.V. Some Cautionary Remarks on the Process of Desocialization of the World of Work. *Scientific discoveries: projects, strategies and development*: Proceedings of the Internat. Scient. and Pract. Conf. (Edinburgh, Oct. 25, 2019). Edinburgh: ESP, 2019. Vol. 3. P. 38-44.

340. Hladky V.V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe. *Path of Science*. 2018. Vol. 4 (30). № 1. P. 4001-4012. doi:10.22178/pos.30-5.

341. Increasing Federal Employment of Individuals with Disabilities: Executive Order of 26.07.2010 № 13548. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/executive-order-increasing-federal-employment-individuals-with-disabilities> (дата звернення: 19.12.2021).

342. Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2016 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 01.08.1997 r. «Karta praw osób niepełnosprawnych». Warszawa: SRP, 2016. № 1802. 254 s.

343. Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2017 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu

Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 01.08.1997 r. «Karta praw osób niepełnosprawnych». Warszawa: SRP, 2018. № 2807. 280 s.

344. Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2019 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 01.08.1997 r. «Karta praw osób niepełnosprawnych». Warszawa: SRP, 2020. № 650. 354 s.

345. Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2020 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 01.08.1997 r. «Karta praw osób niepełnosprawnych». Warszawa: SRP, 2021. № 1522. 375 s.

346. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 21.12.1965. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cerd.pdf> (дата звернення: 18.08.2021).

347. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 18.12.1990. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cmwf.pdf> (дата звернення: 18.08.2021).

348. International Covenant on Civil and Political Rights, 16.12.1966. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf> (дата звернення: 18.08.2021).

349. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 16.12.1966. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cescr.pdf> (дата звернення: 18.08.2021).

350. Jednorazowa refundacja składek ZUS zatrudnionego bezrobotnego. *Dodatek do Gazety Podatkowej*. 2013. № 29 (966). S. 4.

351. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 11.07.2006, Case Sonia Chacón Navas v Eurest Colectividades SA № C-13/05. *European Court Reports*. 2006. № I. P. 6467.

352. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 17.07.2008, Case Sharon Coleman v Attridge Law and Steve Law № C-303/06. *European Court Reports*. 2008. № I. P. 5603.

353. Judgment of the Court (Grand Chamber), 18 March 2014, Case Z. v A Government department and The Board of management of a community school № C-363/12. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62012CJ0363> (дата звернення: 19.12.2021).

354. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych: Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 01.08.1997. *Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej «Monitor Polski»*. 1997. № 50. Poz. 475.

355. Kirenko J. Wsparcie społeczne osób niepełnosprawnych w aktywizacji zawodowej. *Pracownik z niepełnosprawnością* / E. Rutkowska (red.). Lublin: Norbertinum, 2007. S. 71-81.

356. Kodeks pracy: Ustawa z dnia 26.06.1974 (red. z dnia 07.07.2021). URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19740240141/U/D19740141Lj.pdf> (дата звернення: 25.08.2021).

357. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 02.04.1997. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (дата звернення: 28.03.2021).

358. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. *Ekonomia Solidarności Społecznej: Uchwała Rady Ministrów z dnia 31.01.2019 № 11*. Warszawa: BESS, 2019. 101 s.

359. La politique européenne à l'égard des personnes handicapées. URL: <https://www.vie-publique.fr/eclairage/22059-la-politique-europeenne-legard-des-personnes-handicapees> (дата звернення: 12.06.2022).

360. Lazarowicz A. Dofinansowanie do osoby bezrobotnej z PUP – prace interwencyjne. URL: <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-dofinansowanie-do-osoby->

bezrobotnej-zatrudnionej-w-ramach-prac-interwencyjnych (дата звернення: 14.05.2021).

361. Lecerf M. Politique européenne en faveur des personnes handicapées: De la définition du handicap à la mise en œuvre d'une stratégie. Strasbourg: EPRS, 2017. 23 p. doi:10.2861/3335.

362. Loi № 2016-1547 du 18.11.2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000033423796/2016-11-20/> (дата звернення: 19.12.2021).

363. Loi № 2020-1525 du 07.12.2020 d'accélération et de simplification de l'action publique. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000042624484/2020-12-09/> (дата звернення: 17.12.2021).

364. Loi № 75-534 du 30.06.1975 d'orientation en faveur des personnes handicapées. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000333976/> (дата звернення: 20.08.2021).

365. Loi № 87-517 du 10.07.1987 en faveur de l'emploi des travailleurs handicapés. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000512481/> (дата звернення: 21.08.2021).

366. Loi № 2005-102 du 11.02.2005 pour l'égalité des droits et des chances, la participation et la citoyenneté des personnes handicapées. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000809647> (дата звернення: 20.06.2022).

367. Loi № 2006-396 du 31.03.2006 pour l'égalité des chances. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000268539/> (дата звернення: 08.09.2021).

368. Loi № 2008-496 du 27.05.2008 portant diverses dispositions d'adaptation au droit communautaire dans le domaine de la lutte contre les

discriminations.

URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000018877783/> (дата звернення: 08.09.2021).

369. Mabbett D. The Development of Rights-based Social Policy in the European Union: The Example of Disability Rights. *Journal of Common Market Studies*. 2005. Vol. 43, № 1. P. 97-120. doi:10.1111/j.0021-9886.2005.00548.x.

370. Maciejewska R. Realizacja prawa do pracy osób niepełnosprawnych. *Przedsiębiorczość i zarządzanie*. 2018. T. 19, Z. 9, Cz. 2. S. 171-183.

371. Madeuf C. Emploi des jeunes en situation de handicap: Rapprochement à Bordeaux. *Handirect*, 09.08.2021. URL: <https://www.handirect.fr/emploi-des-jeunes-en-situation-de-handicap-rapprochement-a-bordeaux/> (дата звернення: 19.12.2021).

372. Madeuf C. Emploi et handicap en Europe: Analyse de Serge Milano. *Handirect*, 03.04.2017. URL: <https://www.handirect.fr/emploi-et-handicap-en-europe-milano/> (дата звернення: 19.12.2021).

373. Maidanik S.V. European Union disability policy: supranational level of legal regulation. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 150. С. 332-353. doi:10.21564/2414-990x.150.209404.

374. Managing disability in the workplace: ILO code of practice. Geneva: ILO, 2002. 41 p.

375. Mentoring as a Disability Inclusion Strategy. Washington, D.C.: EARN, 2020. 2 p.

376. Mishra J. The ADA helps – but not much. *Public Personnel Management*. 1995. Vol. 24, Iss. 4. P. 429-441. doi:10.1177/009102609502400402.

377. Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, 14.04.2003. URL: https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2012/08/nsis_2000.pdf (дата звернення: 19.12.2021).

378. Niedbał J. Dlaczego warto przyjąć bezrobotnych do prac interwencyjnych. URL: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Dlaczego-warto-przyjac-bezrobotnych-do-prac-interwencyjnych-2781780.html> (дата звернення: 18.05.2021).

379. Non-discrimination and equal opportunities for all – A framework strategy: Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social committee and the Committee of the Regions, 01.06.2005 № COM/2005/0224 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52005DC0224> (дата звернення: 19.12.2021).

380. Rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych: Ustawa z dnia 27.08.1997 (red. z dnia 10.11.2021). URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19971230776/U/D19970776Lj.pdf> (дата звернення: 25.08.2021).

381. Observations préliminaires de la Rapporteuse spéciale sur les droits des personnes handicapées, Mme Catalina Devandas-Aguilar au cours de sa visite en France, du 03–13.10.2017. URL: <https://www.ohchr.org/En/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22245&LangID=F> (дата звернення: 19.12.2021).

382. Oliveira M.A., Goulart Jún. E., Fernandes J.M. People with disabilities in the labor market: issues related to public policies in United States, European Union and Brazil. *Revista Brasileira de Educação Especial*. 2009. Vol. 15, № 2. P. 219-232. doi:10.1590/S1413-65382009000200004.

383. On common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals: Directive of the European Parliament and of the Council of 16.12.2008 № 2008/115/EC. *Official Journal of the European Union*. 2008. L 348. P. 98-107.

384. On the report of the Third Committee: Resolution adopted by the General Assembly, 04.03.1994 № A/48/627. URL: <https://daccess-ods.un.org/access.nsf/>

GetFileUndocs?Open&DS=A/RES/48/96&Lang=E&Type=DOC (дата звернення: 19.12.2021).

385. Otto M. Regulation (EU) 2016/679 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation–GDPR). *International and European labour law: a commentary* / R. Schulze, E. Ales, M. Bell, M. Lehmann, O. Deinert and all. München: Nomos Verlagsgesellschaft, 2018. P. 958-981. doi:10.5771/9783845266190-974.

386. Persons with a Disability: Labor Force Characteristics Summary. *Economic News Releases*, 24.02.2021. № USDL-21-0316. URL: <https://www.bls.gov/news.release/disabl.nr0.htm> (дата звернення: 19.12.2021).

387. Phillips S.D. Implications of EU Accession for Disability Rights Legislation and Housing in Bulgaria, Romania, Croatia, and the Former Yugoslav Republic of Macedonia. *Journal of Disability Policy Studies*. 2012. Vol. 23, Iss. 1. P. 26-38. doi:10.1177/1044207311414681.

388. Poliwczak I. Praca w życiu osób niepełnosprawnych. Znaczenie oraz powody i negatywne aspekty pozostawania bez pracy. *Przeciw wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych* / L. Frąckiewicz (red). Warszawa: IPISS, 2008. S. 52-70.

389. Prace interwencyjne. URL: <http://pupbelchatow.pl/dla-pracodawcow-i-przedsiębiorcow/formy-wsparcia-dla-pracodawcow-i-przedsiębiorcow/prace-interwencyjne.html> (дата звернення: 14.05.2021).

390. Protecting Workers from Unsafe Working Conditions and Retaliation During the COVID-19 Peacetime Emergency: Emergency Executive Order (Governor of the Minnesota Tim Walz) of 13.05.2020 № 20-54. URL: <https://www.leg.mn.gov/archive/execorders/20-54.pdf> (дата звернення: 19.12.2021).

391. Rapport initial soumis par la France en application de l'article 35 de la Convention, attendu en 2012, du 16.10.2017 № CRPD/C/FRA/1 (Date de réception: 08.05.2016). URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhspzG2aGV9V7jwwTt3BTgyyOsUD1V2bbvZQJQ99UrWLkpQ1MQ6ucgx9Kd6lIO4nkFybbh3JwXa8j2YM07eK33tbOZjSyPNtgEbrt8AnFrT%2f%2f> (дата звернення: 19.12.2021).

392. Reasonable Accommodations. URL: <https://askearn.org/page/reasonable-accommodations> (дата звернення: 05.01.2022).

393. Rimmer J.H. Physical Activity Participation among Persons with Disabilities: Barriers and Facilitators. *American Journal of Preventive Medicine*. 2004. Vol. 26, Iss. 5. P. 419-425. doi:10.1016/j.amepre.2004.02.002.

394. Russell M. Capitalism & Disability: Selected Writings. Chicago: Haymarket Books, 2019. 280 p.

395. Skóra M. The Evolution of the Notion of Disability in EU and Polish Labor Law. *Białostockie Studia Prawnicze*. 2021. Vol. 26, № 2. P. 189-200. doi:10.15290/bsp.2021.26.02.13.

396. Standardizing the Interview Approach for All Candidates. Washington, D.C.: EARN, 2021. 3 p.

397. Statement of EEOC Chair Charlotte A. Burrows on National Disability Employment Awareness Month 2021: Statement of 25.10.2021. URL: <https://www.eeoc.gov/wysk/statement-eeoc-chair-charlotte-burrows-national-disability-employment-awareness-month-2021> (дата звернення: 03.01.2022).

398. Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021–2030. Lublin: ROPS, 2020. 140 s.

399. Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030. Białystok: ROPS, 2021. 142 s.

400. Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020–2030. Katowice: ROPS, 2020. 279 s.

401. Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021–2030. Kielce: ROPS, 2021. 123 s.

402. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030: Uchwała Rady Ministrów z dnia 27.10.2020 № 155. *Monitor Polski*. 2020. Poz. 1060.

403. Technological Accessibility: Technology accessibility is an important component of disability inclusion. URL: <https://askearn.org/page/technological-accessibility> (дата звернення: 05.01.2022).

404. The European Pillar of Social Rights Action Plan. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 47 p.

405. The Rehabilitation Act of 26.09.1973 (as amended). URL: <https://www.dol.gov/sites/dolgov/files/OASAM/legacy/files/Rehabilitation-Act-of-1973.doc> (дата звернення: 19.12.2021).

406. The work and employment of persons with disabilities: Report of the Office of the UN High Commissioner for Human Rights, 17.12.2012 № A/HRC/22/25. Geneva: UN, 2012. 20 p.

407. Thornton P. Employment Quotas, Levies and National Rehabilitation Funds for Persons with Disabilities: Pointers for policy and practice. Geneva: ILO. 1998. 105 p.

408. To Prohibit Discrimination in Federal Employment Based on Genetic Information: Executive Order of 08.02.2000 № 13145. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-13145-prohibit-discrimination-federal-employment-based-genetic-information> (дата звернення: 19.12.2021).

409. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly on 25.09.2015 № 70/1. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ares70d1_en.pdf (дата звернення: 17.05.2021).

410. Unger R.M. Law in modern society: toward a criticism of social theory. New York: The Free Press, 1976. 309 p.
411. Union of Equality Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030: Strategy of 03.03.2021 № COM(2021) 101 final. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2021. 33 p.
412. Union of Equality: European Commission presents Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1202&furtherNews=yes&newsId=9938> (дата звернення: 19.12.2021).
413. Vocational Rehabilitation (Disabled) Recommendation, 1955№ 99. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312437:NO (дата звернення: 18.08.2021).
414. Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention, 1983 № 159. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312304:NO (дата звернення: 18.08.2021).
415. Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Recommendation, 1983 № 168. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R168 (дата звернення: 18.08.2021).
416. Vornholt K., Villotti P., Muschalla B., Bauer J. Disability and employment – overview and highlights. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 2018. Vol. 27, Iss. 1. P. 40-55. doi:10.1080/1359432X.2017.1387536.
417. W sprawie organizowania prac interwencyjnych i robót publicznych oraz jednorazowej refundacji kosztów z tytułu opłaconych składek na ubezpieczenia społeczne: Rozporządzenie Ministra pracy i polityki społecznej z dnia 24.06.2014. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 2014. Poz. 864.

418. W sprawie prac interwencyjnych: Odpowiedź ministra pracy i polityki społecznej na interpelację № 6351. URL: <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/74EEF25B> (дата звернення: 10.08.2021).

419. Waddington L., Lawson A. Disability and non-discrimination law in the European Union: An analysis of disability discrimination law within and beyond the employment field. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2009. 84 p.

420. Waldschmidt A. Disability policy of the European Union: The supranational level. *Alter*. 2009. Vol. 3, Iss. 1. P. 8-23 doi:10.1016/j.alter.2008.12.002.

421. Wronka K. Zatrudnienie z Urzędu pracy. URL: <http://www.solidarnosc.org.pl/kielce/tygArchiw/Nr%20557/Zatrudnienie%20z%20Urzedu%20pracy%20557.htm> (дата звернення: 21.09.2021).

422. Złóż wniosek dotyczący organizacji prac interwencyjnych. URL: <https://www.biznes.gov.pl/pl/opisy-procedur/-/proc/1628> (дата звернення: 14.05.2021).

423. Zolkowska T., Kasior-Szerszen I., Blaszkiewicz I. European Union policy toward people with disabilities. *Disability Studies Quarterly*. 2002. Vol. 22, № 4. URL: <https://dsq-sds.org/article/view/387/521> (дата звернення: 19.12.2021).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у наукових фахових виданнях України:
(які входять до переліку МОН України)*

1. Дяченко О.А. Поняття та риси правового механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Соціальне право*. 2020. № 4. С. 92-97. doi:10.37440/soclaw.2020.04.18.
2. Дяченко О.А. Загальноправові принципи реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Соціальне право*. 2021. № 2. С. 90-95.
3. Дяченко О.А. Соціально-правове значення реалізації прав осіб з інвалідністю в сфері трудових відносин. *Соціальне право*. 2021. № 3. С. 114-120. doi:10.32751/2617-5967-2021-03-13.
4. Дяченко О.А. Правове регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Європейському Союзі. *Соціальне право*. 2022. № 1. С. 82-90. doi:10.32751/2617-5967-2022-01-09.
5. Dyachenko O.A. Seguridad y protección social en el contexto de la integración europea en Ucrania. *Jurídicas CUC Vol. 18 Núm. 1*. 2022. С. 397-420. DOI: <https://doi.org/10.17981/juridcuc.18.1.2022.16>.
6. Дяченко О.А. Юридичні гарантії реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Україні. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. 2023. № 1 (59). С. 89-94. doi:10.25313/2520-2308-2023-1-8572.

Матеріали наукових та науково-практичних конференцій:

1. Дяченко О.А. Концептуально-стратегічний напрям удосконалення правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних*

процесів: тези допов. учасн. III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 листопада 2022 року) / за ред. проф. М.І. Іншина, к.ю.н. М.Б. Мельник. Київ: ЦПІЄСП, 2022. С. 100-102.

2. Дяченко О.А. Особливості правового регулювання реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин в Польщі. *Сучасні дослідження в глобалізаційному світі: наука для миру і безпеки*: матеріали міжнар. форуму (м. Дніпро, 02 грудня 2022 року). Київ: ДДУВС, 2022. С.166-170

3. Дяченко О.А. Проблеми нормативно-правової основи механізму реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року). Вінниця: Наука та безпека, 2022. С. 214-216.

ДОДАТОК 2

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки доповідалися дисертантом на засіданнях кафедри трудового права та права соціального забезпечення. Основні положення дисертації доповідалися автором на: III Міжнародній науково-практичній конференції «Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 16 листопада 2022 року), Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Сучасні тенденції розвитку приватноправових відносин в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Дніпро, 23 листопада 2022 року), Міжнародному форумі молодих вчених «Сучасні дослідження в глобалізаційному світі: наука для миру і безпеки» (м. Дніпро, 02 грудня 2022 року), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року).